

کوزه‌شناسی ساغرها و سیاله‌های عصر آهن ایران

دکتر امیر صادق نقشینه*

* استادیار گروه باستان‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ابهر.

چکیده

فنجان‌ها و ساغرها دو گروه از ظروف سفالی عصر آهن ایران هستند. از نظر شکل کلی و کاربرد مشابهت‌های زیادی میان آنها وجود دارد، بطوریکه می‌توان آنها را با یکدیگر در یک گروه واحد قرار داد. تفاوت مهم آنها در ارتفاع ظروف است؛ چنانکه فنجان‌ها معمولاً کوتاه‌تر از ساغرها هستند. این ظروف شاخص عصر آهن I و II هستند و اغلب از گورستان‌های این دوره به دست آمده‌اند. پراکنندگی جغرافیایی آنها گسترده است و در شمال غرب، دامنه‌های شمالی و جنوبی البرز، مرکز فلات و زاگرس مرکزی دیده می‌شود. در مکان‌های باستانی عصر آهن این مناطق مجموعاً تعداد ۳۴۴ نمونه از این فنجان‌ها کشف و منتشر شده است. این پژوهش قصد دارد گونه‌شناسی جدیدی از این ظروف ارائه کند و پراکنندگی جغرافیایی آنها را مورد مطالعه قرار دهد. معیار اصلی در این گونه‌شناسی شکل ظروف است. برای این منظور شکل کلی ظروف به چهار قسمت تقسیم می‌شود و بر اساس تنوع و ترکیب این چهار قسمت با یکدیگر، گونه‌هایی تعریف می‌شوند. پراکنندگی جغرافیایی این گونه‌ها در مناطق مختلف مورد بحث، یکسان و همگون نیست. بطوریکه برخی گونه‌ها در همه مناطق دیده نمی‌شوند و برخی گونه‌ها فقط در برخی مناطق متداول بوده‌اند. این وضعیت می‌تواند نشانگر وجود نماد و گرایش‌های محلی و بومی در تولید این ظروف باشد.

واژگان کلیدی: عصر آهن، گونه‌شناسی، سفال، فنجان، ساغر.

درآمد

پیچیدگی‌های تحولات فرهنگی در این عصر می‌افزاید. در چنین شرایطی باستان‌شناسان سعی دارند با کاوش و بررسی و مطالعه داده‌های حاصل از آنها به پرسش‌هایی پاسخ دهند، و از طرف دیگر مورخین و زبان‌شناسان باستانی می‌کوشند با مطالعه و تحلیل گزارش‌های محدود تاریخی بر مسائل ناشناخته در این دوره پر تلاطم روشنایی افکنند. در این بین یکی از مواد و داده‌های فرهنگی که معمولاً باستان‌شناسان توجه زیادی به آن دارند، ظروف سفالین است.

عصر آهن در ایران همراه با رویدادها و تحولات مهم فرهنگی است. این دوره از طرفی سرآغازی برای دوران تاریخی محسوب می‌شود و از طرف دیگر پای در دوران پیش از تاریخ دارد. پیدایش فرهنگ‌ها و سنن جدید از دیگر ویژگی‌های این عصر است. همچنین می‌بایست به جابجایی‌های جمعیتی اشاره نمود که برخی آن را مقدمه ورود اقوام هندواروپایی یا همان آریایی‌ها به فلات ایران می‌دانند. تمامی این موارد بر

مطالعه سفال گورستان‌های A و B سیلک توسط تورووه (Tourovetz, 1989)، یا تحقیقات مدودسکایا درباره مشابهت‌های سفال سیلک B با سفال سبک هندسی یونان (Medvedskaya, 1986) اشاره کرد. در میان کارهای جدیدتر نیز، معرفی مجموعه سفالی هفتوان IV توسط طلایی (Talai, 2007) و گونه‌شناسی مفصل سفال عصر آهن زندان سلیمان به وسیله تومالسکی (Thomalsky, 2006) مطرح هستند. البته تمامی این موارد سوای گزارش‌های کاوش در مکان‌های باستانی این دوره هستند که معمولاً بخش قابل توجهی از آنها درباره سفال این مکان‌ها است.

مقاله پیش رو از دیدگاه کمی متفاوت به سفال این دوره نگاه می‌کند و قصد دارد یک گروه از ظروف متداول در این دوره، یعنی فنجان‌ها و ساغرها را با جزئیات بیشتری مورد تجزیه و تحلیل قرار دهد.

فنجان‌ها و ساغرهاى عصر آهن

مقاله پیش رو بر گونه‌شناسی گروه خاصی از ظروف عصر آهن ایران تمرکز دارد، یعنی فنجان‌ها و ساغرها که برای نوشیدن بکار می‌رفته‌اند. این ظروف در زمره پرتعدادترین ظروف عصر آهن در ایران هستند و از جمله ظروف شاخص مراحل I و II این دوره هستند. یانگ آنها را در گونه‌شناسی خود به عنوان یکی از اشکال شاخص "افق سفالی خاکستری غربی قدیم" شناخته است (Young, 1965: 72). دایسون نیز ساغرها را در زمره ظروف شاخص طبقه V حسنلو (عصر آهن I) قرار می‌دهد (Dyson, 1965: 195). همچنین ماسکارالا در گزارش کاوش در دینخواه تپه این دو نوع ظرف و خصوصاً ساغرها را به عنوان شاخص عصر آهن I مطرح می‌کند (Muscarella, 1974: 37-38). مدودسکایا در طبقه‌بندی سفال این دوره، دو دسته V و VI را به فنجان‌ها و ساغرها اختصاص می‌دهد و هر یک را به گروه‌هایی کوچک‌تر تقسیم می‌کند (Medvedskaya, 1982: 17 & 24-27). طلایی نیز در طبقه‌بندی ظروف سفالین عصر آهن I، دو گروه از هشت گروه را به فنجان‌ها و ساغرها اختصاص می‌دهد (طلایی، ۱۳۸۳: ۱۲۶-۱۲۷).

درارتباط با سفال عصر آهن در ایران پژوهش‌های زیادی صورت گرفته است و یکی از موادی است که بسیاری از باستان‌شناسان سعی کرده‌اند تحولات و تغییرات فرهنگی در این عصر را با آن بررسی و روشن نمایند. سفال معروف شده به سفال خاکستری مشخصه این دوره است، چنانکه هر جا سخن از سفال خاکستری به میان می‌آید، باستان‌شناسان ناگهان مسائل و موضوعات عصر آهن را در برابر خود می‌بینند. از جمله اشکال شاخص این نوع سفال، ظروف مخصوص نوشیدن است که معمولاً با عنوان عنوان ساغر و فنجان نامیده می‌شوند. پژوهش پیش روی سعی دارد با مطالعه جزئیات شکل این دو گونه ظرف که در عصر آهن نسبتاً پرتعداد و فراوان هستند، به گونه‌شناسی دقیقی از شکل آنها دست یابد و با تحلیل پراکندگی جغرافیایی آنها برخی نظریه‌ها در ارتباط با سفال عصر آهن را به سنجش گذارد.

مطالعات سفال عصر آهن

در ارتباط با سفال عصر آهن ایران تاکنون مطالعات مختلفی صورت گرفته است. برخی از این تحقیقات دربردارنده طبقه‌بندی یا گونه‌شناسی مجموع ظروف سفالین این دوره است و برخی دیگر به تحقیق درباره ویژگی‌ها و جنبه‌های خاص‌تر این ظروف پرداخته‌اند. شاید بتوان مطالعات یانگ را به عنوان نخستین طبقه‌بندی و گونه‌شناسی گسترده و کامل برای ظروف سفالین متداول در عصر آهن ایران مطرح کرد (Young, 1965). کوشش دیگر در این زمینه مربوط به مدودسکایا است که نتایجی متفاوت را دربردارد (Medvedskaya, 1982).

مطالعات موردی سفال عصر آهن ایران که به یک منطقه یا یک مکان باستانی خاص مربوط می‌شوند، پرتعدادتر هستند. پاره‌ای از این مطالعات به سفال منطقه‌ای خاص متمرکز هستند، بطور مثال می‌توان به نظرات دایسون درباره سفال معروف به املش (Dyson, 1979)، یا تحقیقات بومر درباره سفال تزین شده با نقوش کنده ظریف در غرب ایران و انتساب آن به ماناها (Boehmer, 1986) اشاره کرد. گروهی دیگر از مطالعات به طبقه‌بندی، مقایسه و گاهنگاری سفال یکی از مکان‌های باستانی این دوره می‌پردازند که از آن میان می‌توان به طبقه‌بندی و

جدول شماره ۱ تک تک نمونه‌های مورد مطالعه، با ذکر منبع، و مشخصات آنها آورده شده است.

در ادامه قصد داریم فنجان‌ها و ساغرهای بدست آمده از مکان‌های باستانی مختلف را بر حسب جزئیات شکلشان در گونه‌هایی طبقه‌بندی نماییم. علت انتخاب فنجان‌ها و ساغر‌ها، فراوانی آنها و حضورشان در مناطق مختلف گسترش فرهنگ عصر آهن و همچنین تنوع شکل آنها است. پس از تعریف گونه‌ها، به تحلیل کمی آنها و همچنین پراکندگی جغرافیایی هر یک از آنها خواهیم پرداخت. هدف از این پژوهش بررسی وجود سبک‌های محلی در مناطق مختلف و یا ویژگی‌های بومی در ساخت این دسته از ظروف عصر آهن است.

روش

گونه‌شناسی انجام گرفته در اینجا بر پایه ۳۴۲ نمونه سالم و کامل فنجان‌ها و ساغرهای منتشر شده از محوطه‌های مختلف عصر آهن در ایران است. معیار اصلی در این گونه‌شناسی شکل این ظروف و اجزاء تشکیل‌دهنده آنهاست. علت انتخاب چنین معیاری، اهمیت شکل ظروف در سفال عصر آهن است، زیرا که بیشتر ظروف این دوره ساده‌اند و به ندرت تزییناتی بر سطح آنها دیده می‌شود و از طرف دیگر شکل ظروف دارای تنوع و گوناگونی بسیاری است. برای آنکه بتوان شکل نمونه‌ها را به نحوی همه‌جانبه با یکدیگر مقایسه کرد، شکل کلی آنها به اجزاء تشکیل‌دهنده‌شان تقسیم شده است. این اجزاء شامل چهار جزء می‌شوند: (۱) دهانه و گردن، (۲) بدنه، (۳) کف و (۴) دسته. هر یک از این اجزاء چهارگانه تنوع و گوناگونی‌هایی را از نظر شکل دارا هستند که از این نظر هر یک به چند گونه مختلف تقسیم‌بندی و تعریف می‌شوند و برای هر یک از این گونه‌ها یک کُد مشخص کننده در نظر گرفته می‌شود. پس از آن شکل و گونه هر یک از این اجزاء چهارگانه در تک تک نمونه‌ها مشخص می‌گردد. از قرار گرفتن کدهای این چهار جزء در کنار یکدیگر، یک کُد چهار رقمی بوجود می‌آید که نمایانگر ویژگی‌های شکلی و گونه هر نمونه است. طبیعتاً نمونه‌هایی که شباهت کاملی با یکدیگر دارند، دارای ترکیب مشابهی از کدها خواهند بود و نمونه‌های نیز که شباهت چندانی با یکدیگر

در این میان مدودسکایا با جزئیات بیشتری این ظروف را طبقه‌بندی و گونه‌شناسی کرده است. ولی وی برای این کار تعداد ۸۱ فنجان و ۵۳ ساغر را که تا آن زمان از کاوش‌های مختلف معرفی شده بودند، مورد مطالعه قرار داد که این تعداد در نتیجه کاوش‌های جدید افزایش چشمگیری یافته است. در حال حاضر با توجه به گزارش‌های منتشر شده از کاوش‌های مختلف در محوطه‌های عصر آهن ایران، تعداد قابل توجهی از ساغر‌ها و فنجان‌ها سفالین این عصر معرفی و منتشر شده‌اند:

گورستان خوردین	۷۵ نمونه
گورستان قیطره	۴۶ نمونه
جیران تپه	۵ نمونه
دوشان تپه	۱ نمونه
قلی درویش	۵ نمونه
تپه قبرستان	۲ نمونه
سگرآباد	۱ نمونه
گیان	۶۷ نمونه
گودین	۳ نمونه
حسنلو	۴ نمونه
گورهای دینخواه تپه	۷ نمونه
هفتوان تپه	۱ نمونه
گوی تپه	۶ نمونه
گورستان قلعه کوتی دیلمان	۵ نمونه
گورستان مارلیک	۶ نمونه
گورستان‌های منطقه تالش	۳ نمونه
گورستان الف و ب سیلک	۹۸ نمونه
میلاجرد	۷ نمونه

به این ترتیب مجموعاً تعداد ۳۴۲ نمونه ساغر و فنجان از محوطه‌های مختلف گزارش شده‌اند که گونه‌شناسی پیش رو بر پایه آنها صورت گرفته است. البته لازم به اشاره است که در برخی از محوطه‌های عصر آهن هیچ نمونه‌ای از این ظروف بدست نیامده است، بطور مثال گورستان ورکبود و محوطه استقرار عقرب تپه. همچنین دو نمونه در دست است که به جهت شکل غیر متعارفشان در هیچ یک از گونه‌ها نمی‌گنجد و از همین رو در آمار نمونه‌ها در اینجا نیز محسوب نشده‌اند. در

تکنیک ایجاد تزیینات تعریف شده‌اند که همچون گونه‌های اجزاء چهارگانه، کدگذاری شده‌اند. در جدول شماره ۱ کدهای اجزاء چهارگانه و نوع تزیین هر نمونه آورده شده است.

پس از این میزان فراوانی گونه‌های مختلف اجزاء چهارگانه و نوع تزیینات و همچنین گونه‌های مختلف فنجان‌ها و ساغرها مشخص می‌شود و در ادامه میزان فراوانی آنها در مناطق جغرافیایی مختلف حضور فرهنگ عصر آهن مورد بررسی قرار می‌گیرد. از این طریق می‌توان معلوم کرد که آیا در ساخت و تزیین این گروه از ظروف عصر آهن در مناطق مختلف الگوها و طرح‌های محلی وجود داشته است یا خیر.

اجزاء تشکیل دهنده

چنان که اشاره شد، اجزاء تشکیل دهنده شکل فنجان‌ها و ساغرها شامل چهار جزء (۱) دهانه و گردن، (۲) بدنه، (۳) کف و (۴) دسته هستند که هر یک از خود آنها از نظر شکل به گونه‌هایی تقسیم می‌شوند.

دهانه و گردن: این قسمت از شکل کلی فنجان‌ها و ساغرها، بخش فوقانی ظرف را تشکیل می‌دهد و بر حسب حالت و جهت انحناء و همچنین کوتاهی و بلندی به شش شکل یا گونه مختلف تقسیم می‌شود (شکل ۱).

(۱) دهانه عمودی کوتاه: این گونه دهانه حالت و جهت تقریباً عمودی دارد و از قسمت بدنه به سمت بالا و تقریباً به شکل عمودی امتداد دارد. ارتفاع دهانه در این گونه چندان زیاد نیست، به طوری که ارتفاع آن کمتر از نصف قطر آن است و معمولاً از ارتفاع بدنه ظرف کوتاه‌تر است.

(۲) دهانه عمودی بلند: این گونه دهانه نیز حالت و جهت تقریباً عمودی دارد ولی ارتفاع آن از گونه قبل بلندتر است به طوری که ارتفاع این قسمت بیشتر از نصف قطر آن است و معمولاً برابر ارتفاع بدنه یا بیشتر از آن است.

(۳) دهانه بازشونده کوتاه: این گونه از دهانه دارای حالت بازشونده و انحناء به سمت خارج است، به طوری که قطر قسمت بالای آن بیشتر از قطر قسمت پایین است. ارتفاع دهانه در این گونه چندان زیاد نیست به طوری که ارتفاع آن کمتر از نصف قطر آن است و معمولاً از ارتفاع بدنه ظرف کمتر است.

ندارند، ترکیب‌های متفاوتی از کدها را خواهند داشت. ترتیب قرارگیری کدها از چپ به راست شامل، دهانه و گردن، بدنه، کف و دسته است. بکارگیری این شیوه کدگذاری امکان مقایسه دقیق و آسان‌تر نمونه‌ها را با یکدیگر فراهم می‌کند و از طرف دیگر از بکارگیری و تکرار اسامی نسبتاً طولانی جلوگیری می‌کند. همچنین از همین ترکیب چهارتایی کدها برای نام‌گذاری گونه‌های مختلف فنجان‌ها و ساغرها استفاده خواهد شد.

نحوه تعریف و تعیین گونه‌های مختلف فنجان‌ها و ساغرها بر اساس میزان مشابهت آنها از نظر شکل و ترکیب چهار جزء تشکیل دهنده آنها است. در این میان دهانه و بدنه که شکل کلی ظرف را تشکیل می‌دهند اهمیت بیشتری دارند و دو جزء کف و دسته در درجه دوم اهمیت قرار می‌گیرند. به این ترتیب کلیه نمونه‌هایی که از نظر دو جزء دهانه و بدنه یکسان هستند در گروه‌هایی دسته‌بندی می‌شوند که هر یک از این گروه‌ها معرف یک گونه از فنجان‌ها و ساغرها هستند. پس از این اعضاء هر گونه بر حسب تفاوت‌هایی که از نظر دو جزء دیگر، یعنی کف و دسته، با هم دارند، به زیرگونه‌هایی تقسیم می‌شوند. پرتعدادترین زیرگونه در هر گروه به عنوان شکل استاندارد و اصلی آن گونه در نظر گرفته می‌شود و زیرگونه‌های دیگر به عنوان زیرگونه‌های آن شکل اصلی مطرح می‌شوند. زیرگونه‌ها دارای دو سطح مختلف از نظر میزان تفاوت با شکل اصلی گونه هستند، سطح اول که تنها از نظر یکی از اجزاء کف یا دسته با شکل اصلی فرق دارد و زیرگونه سطح دوم که از نظر هر دو جزء با شکل اصلی متفاوت است. البته در این روند برخی استثناءهایی نیز وجود دارد، به طور مثال در برخی از گونه‌ها نبودن دسته که تاثیر چشمگیری در شکل و بکارگیری ظرف دارد، به عنوان معیار اصلی در نظر گرفته شده است.

علاوه بر اجزاء چهارگانه تشکیل دهنده شکل، ویژگی‌های تزیینی نمونه‌ها نیز به عنوان یک معیار فرعی در نظر گرفته می‌شود، هر چند که اکثر آنها بدون تزیین هستند. علت مطرح کردن این معیار فرعی، بررسی وجود ارتباط میان گونه‌های تعریف شده و تزیینات است. برای این نیز گونه‌هایی بر اساس

۵) بدنه مقعر زاویه‌دار: این گونه از بدنه دارای انحنا به سمت داخل و به شکل مقعر است با این تفاوت که در قسمت پایین و قبل از اتصال به کف کمی بیرون آمده و دارای زاویه است.

۶) بدنه محدب: این گونه بدنه نیز دارای انحنا به خارج است ولی چون نسبت به گونه شلجمی ارتفاع کمتری دارد انحنا آن بیشتر است، به طوری که شکل بدنه برآمده‌تر و گردتر است.

۷) بدنه محدب زاویه‌دار: این گونه از شکل بدنه شباهت زیادی به گونه قبلی دارد، با این تفاوت که در قسمت برآمدگی و انحنا بدنه، زاویه‌ای به دور بدنه دیده می‌شود.

۸) بدنه نیمه‌محدب یا نیم‌کره: این گونه از بدنه برآمدگی و انحنا به سمت خارج دارد ولی این انحنا تنها در قسمت پایین ظروف دیده می‌شود، بطوریکه تقریباً شبیه یک کره نصف شده است.

۹) بدنه محدب کشیده یا بلند: این گونه از بدنه دارای انحنا کمی به سمت خارج است ولی ارتفاع زیادی دارد و برآمدگی در تمامی ارتفاع بدنه دیده می‌شود.

کف: این قسمت از شکل کلی فنجان‌ها و ساغر‌ها، بخش پایینی ظرف را تشکیل می‌دهد که در واقع ظرف بر روی آن قرار می‌گیرد. این قسمت بر حسب حالت و کوتاهی و بلندی به شش شکل یا گونه مختلف تقسیم می‌شود (شکل ۳).

۱) کف تخت: این گونه کف شکل ساده‌ای دارد و بصورت یک سطح صاف و تخت و گرد است که به سادگی به قسمت بدنه متصل می‌شود و ظرف بر روی آن قرار می‌گیرد.

۲) کف دیسکی: این گونه کف نیز شکلی ساده، تخت و گرد دارد ولی ضخامت بیشتری داشته و به شکل یک صفحه یا دیسک در زیر ظرف قرار دارد.

۳) کف پایه‌ای ساده: این گونه کف به شکل یک قسمت چسبیده در زیر ظرف است که محل قرارگیری آن بر روی سطح گاهی تخت و گاهی کمی تو رفته یا مقعر است. معمولاً این گونه کف ضخامت بیشتری از نوع دیسکی دارد و کناره‌های آن معمولاً مایل و شیب‌دار است.

۴) کف پایه‌ای: این گونه کف به شکل پایه‌ای بلند است که به زیر ظرف متصل شده است، معمولاً تو رفته است و کناره‌های

۴) دهانه بازشونده بلند: این گونه دهانه از نظر شکل و حالت شبیه به گونه قبلی است با این تفاوت که ارتفاع بلندتری دارد به طوری که ارتفاع آن بیشتر از نصف قطر آن است و معمولاً برابر با ارتفاع بدنه ظرف یا از آن بلندتر است.

۵) دهانه جمع‌شونده یا بطرف داخل: این گونه دهانه دارای انحنا به سمت داخل است به طوری که قطر دهانه از قطر بدنه ظرف کمتر است. در این گونه نمی‌توان مرز و یا محل دقیقی را برای مجزا کردن قسمت دهانه از قسمت بدنه ظرف مشخص کرد.

۶) دهانه صاف: شکل و حالت این گونه از دهانه وابسته به شکل و انحنا بدنه است و همچون گونه قبل نمی‌توان مرز مشخصی برای دهانه و بدنه مشخص کرد. فرق این گونه با گونه قبل در انحنا آنهاست که در گونه جمع‌شونده، به طرف داخل است ولی در گونه صاف انحنا بدنه به طرف بالا یا خارج و به طور کلی در امتداد بدنه است.

بدنه: این قسمت از شکل کلی فنجان‌ها و ساغر‌ها، بخش میانی ظرف را تشکیل می‌دهد که از بالا به گردن و دهانه و از پایین به کف ظرف متصل می‌شود. این قسمت بر حسب حالت و جهت انحنا و همچنین کوتاهی و بلندی به هفت شکل یا گونه مختلف تقسیم می‌شود (شکل ۲).

۱) بدنه استوانه‌ای: شکل این گونه از بدنه حالت استوانه‌ای دارد و فاقد انحنا است.

۲) بدنه مخروطی: این گونه از بدنه شکل یک مخروط ناقص وارونه را دارد که راس آن بریده و قطع شده است، به طوری که قاعده مخروط به دهانه منتهی می‌شود و راس قطع شده مخروط به کف یا پایه ظرف متصل است.

۳) بدنه مقعر: این گونه از بدنه شکل تو رفته و مقعر دارد که به آن حالت منحنی به سمت داخل ظرف را می‌دهد.

۴) بدنه شلجمی: این گونه بدنه دارای انحنا به سمت خارج ظرف است ولی این انحنا خیلی زیاد نیست و به نسبت ارتفاع ظرف زیاد نیست. معمولاً در پایین بدنه و محل اتصال به کف انحنا بیشتر است. گاهی نیز انحنا فقط در قسمت پایین است و قسمت بالایی تقریباً صاف و عمودی است.

حلقه‌ای دهانه‌ای (گونه ۱) است با این ویژگی که یک قسمت برآمده تقریباً دکمه‌ای شکل در بالا دارد.

(۶) دسته حلقه‌ای گردن - شانه دکمه‌دار: این گونه دسته به شکل دسته حلقه‌ای گردن - شانه (گونه ۲) است با این تفاوت که یک برآمدگی دکمه‌ای شکل در بالا دارد.

(۷) دسته حلقه‌ای زاویه بدنه دکمه‌دار: این گونه دسته به شکل دسته حلقه‌ای زاویه - بدنه (گونه ۳) است با این تفاوت که برآمدگی دکمه‌ای شکلی در بالا دارد.

(۸) دسته حلقه‌ای بدنه‌ای دکمه‌دار: این گونه دسته به شکل دسته حلقه‌ای بدنه‌ای (گونه ۴) است با این تفاوت که برآمدگی دکمه‌ای شکلی در بالا دارد.

(۹) دسته بیضوی: این گونه دسته به شکل یک حلقه عمودی است که ویژگی مهم آن در شکل کشیده و تقریباً بیضوی آن است. از آنجایی که تعداد این گونه دسته کم است، آنها را بر حسب محل قرارگیری به گونه‌های فرعی‌تر تقسیم‌بندی نکرده ایم.

(۱۰) دسته حلقه‌ای گردن گردن: این گونه دسته به شکل یک حلقه کوچک تقریباً گرد عمودی است که دو طرف آن بر روی گردن ظرف قرار دارد.

(۱۱) دو دسته حلقه‌ای گردن شانه: این گونه از دسته به شکل دو دسته قرینه در دو طرف ظرف است که شکل حلقه‌ای دارند و در بالا روی گردن و در پایین روی شانه ظرف قرار دارند. این گونه از دسته معمولاً شکلی کشیده‌تر دارد.

(۱۲) دو دسته حلقه‌ای گردن شانه دکمه‌دار: این گونه دسته نیز دوتایی و شبیه گونه قبل است با این تفاوت که در بالا دو برآمدگی دکمه‌ای شکل دارد.

(۱۳) دسته دکمه‌ای: این گونه دسته، شکل حلقه‌ای ندارد و به صورت یک برآمدگی کوچک بر روی ظرف است.

(۱۴) بی دسته: تعدادی از فنجان‌ها و ساغرها بدون دسته هستند که این وضعیت به عنوان یک گونه از دسته‌ها در نظر گرفته شده است و با کُد صفر شناخته می‌شود.

به این ترتیب اجزاء تشکیل‌دهنده چهارگانه، هر یک به گونه‌هایی تقسیم می‌شوند که بر حسب ترکیب و همراهی آنها،

شیب‌داری دارد که به آن شکلی تقریباً مخروطی می‌دهد. گاهی شیارهای تزیینی بر روی این گونه کف پایه‌ای دیده می‌شود.

(۵) کف پایه‌ای بلند یا ساقه‌دار: این گونه کف همچون گونه قبلی است و به شکل پایه‌ای تقریباً مخروطی شکل است ولی تفاوت و ویژگی متمایزکننده آن از گونه قبلی ساقه‌ای تقریباً میله‌ای شکل یا استوانه‌ای شکل است که بین پایه و بدنه ظرف در این گونه وجود دارد.

(۶) کف گرد: این گونه کف شکلی ساده و منحنی دارد که به سمت پایین ظرف انحناء و برآمدگی دارد که به آن شکلی گرد و کروی می‌دهد. معمولاً ظروفی که از این گونه کف برخوردارند، به شکلی متوازن و متعادل بر روی سطح قرار نمی‌گیرند.

دسته: این قسمت یک بخش الصاقی به فنجان‌ها و ساغرها است که در برخی موارد نیز اصلاً وجود ندارد، یعنی ظرف بدون دسته است. در اغلب موارد ظروف دارای یک دسته‌اند ولی در برخی موارد نیز دارای دو دسته هستند. این وضعیت باعث بوجود آمدن تنوع زیاد در شکل دسته‌ها گردیده است به طوری که چهارده شکل یا گونه مختلف دسته قابل تشخیص است. به طور کلی معیارهای مطرح در تعیین گونه‌های مختلف دسته‌ها شامل شکل، تعداد و محل قرارگیری آنها است (شکل ۴).

(۱) دسته حلقه‌ای دهانه‌ای: این گونه دسته به شکل یک حلقه تقریباً گرد عمودی است که در بالا بر روی لبه ظرف و در قسمت پایین بر روی گردن یا شانه ظرف قرار دارد.

(۲) دسته حلقه‌ای گردن شانه: این گونه دسته به شکل یک حلقه تقریباً گرد و عمودی است که در بالا روی گردن و یا به عبارت دیگر پایین‌تر از لبه و در پایین روی شانه ظرف قرار دارد.

(۳) دسته حلقه‌ای زاویه بدنه: این گونه دسته نیز به شکل حلقه‌ای تقریباً گرد و عمودی است که از یک طرف در محل اتصال گردن به بدنه ظرف که به شکل یک زاویه است و از طرف دیگر بر روی بدنه ظرف قرار دارد.

(۴) دسته حلقه‌ای بدنه‌ای: این دسته نیز به شکل حلقه‌ای تقریباً گرد و عمودی است و بر روی بدنه ظرف قرار دارد.

(۵) دسته حلقه‌ای دهانه‌ای دکمه‌دار: این گونه دسته به شکل دسته

گونه‌های مختلف فنجان‌ها و ساغر‌ها تعریف می‌شوند.

تزئین

علاوه بر شکل فنجان‌ها و ساغر‌ها که معیار اصلی در این گونه‌شناسی است، تزئین آنها نیز به عنوان یک معیار فرعی مطرح است، تا بتوان رابطه احتمالی میان گونه‌ها و انواع مختلف تزئین را مشخص کرد. بیشتر ساغر‌ها و فنجان‌های عصر آهن، همچون دیگر ظروف سفالین این دوره، بدون تزئین و ساده هستند. ولی با این وجود می‌توان انواع مختلفی از تزئین را بر روی تعدادی از آنها مشاهده کرد. چگونگی و شیوه تزئین در این ظروف را می‌توان در انواع زیر طبقه‌بندی نمود:

- ۱) نقوش رنگی: در این شیوه طرح‌های هندسی و به ندرت حیوانی با رنگ بر سطح خارجی ظرف ترسیم گردیده است.
- ۲) نقوش کنده: در این شیوه طرح‌های ساده که عمدتاً شامل نواری‌های افقی هستند بر روی بدنه ظرف کنده شده است.
- ۳) نقوش داغدار: در این شیوه طرح‌های ساده هندسی به وسیله داغدار یا صیقلی کردن بر روی بدنه، گردن و یا دهانه ظرف ایجاد شده است.
- ۴) طرح‌های شیاری برجسته: در این شیوه شیاری عمودی برجسته بر روی بدنه ظرف ایجاد شده است.
- ۵) فاقد نقش و تزئین: اکثر نمونه‌های مورد مطالعه فاقد هرگونه نقش یا تزئینی هستند که فقدان تزئین به عنوان یک حالت ممکن از این معیار در نظر گرفته می‌شود.

تعریف گونه‌ها

بر پایه روش شرح داده شده و چگونگی ترکیب و همراهی چهار جزء تشکیل‌دهنده شکل کلی فنجان‌ها و ساغر‌ها، می‌توان آنها را در شانزده گونه مختلف طبقه‌بندی کرد. در این گونه‌شناسی، همان‌طور که اشاره شد، شکل دهانه و بدنه به عنوان معیار اصلی و شکل کف و دسته به عنوان معیار فرعی در نظر گرفته شده‌اند. البته استثنائاتی نیز وجود دارند که در هر مورد به آنها خواهیم پرداخت.

گونه‌های تعریف شده از نظر تعداد و فراوانی با یکدیگر متفاوت هستند، به طوری که برخی دارای حدود ۱۰۰ عضو

هستند و برخی دیگر فقط ۲ عضو دارند. تعداد زیرگونه‌ها نیز در هر گونه فرق می‌کند. هر چه تعداد این زیرگونه‌ها بیشتر باشد، خصوصاً زیرگونه‌های سطح دوم، نشانگر تنوع در جزییات و انحراف از شکل اصلی و استاندارد آن گونه است؛ و هر چه تنوع زیرگونه‌ها کمتر باشد، نشانه یکنواختی و انسجام در ساخت اعضاء آن گونه است. در ادامه به تعریف و معرفی گونه‌های مختلف می‌پردازیم و رابطه میان زیرگونه‌ها و نوع تزئینات و همچنین موارد استثنائی در هر گونه را مورد بررسی قرار می‌دهیم. لازم به توضیح است که برای نام‌گذاری گونه‌ها از همان کدهای اجزاء چهارگانه آنها استفاده شده است، به این نحو که کدهای چهار قسمت دهانه، بدنه، کف و دسته در شکل اصلی و استاندارد هر گونه، به ترتیب و در کنار هم یک کد چهار رقمی را تشکیل می‌دهند که به عنوان نام آن گونه در نظر گرفته می‌شود.

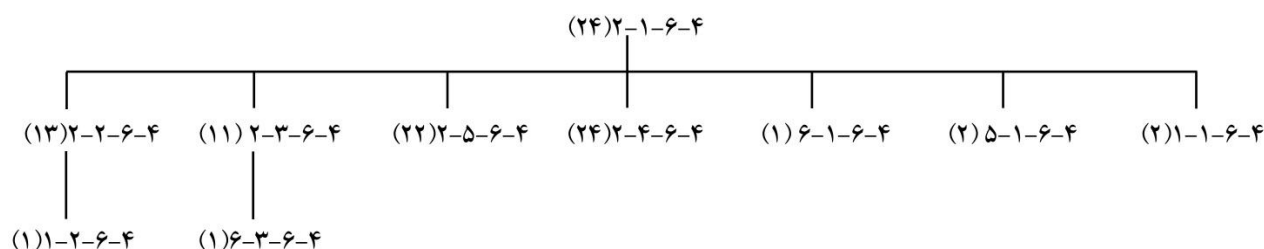
گونه ۴-۶-۱-۲

ترکیب اصلی این گونه دارای دهانه بازشونده بلند با بدنه محدب و کف تخت با دسته‌ای حلقه‌ای بر روی گردن و شانه ظرف است (شکل ۵: ۱). این گونه پرتعدادترین گونه تعریف شده است که جمعاً ۱۰۱ نمونه را دربر می‌گیرد، یعنی حدود نیمی از کل نمونه‌ها. زیرگونه‌های سطح اول این گونه که تنها در شکل کف یا دسته با ترکیب اصلی تفاوت دارند، شامل هفت مورد می‌شوند. زیرگونه‌های سطح دوم که از نظر دسته و کف تفاوت دارند، فقط شامل دو مورد می‌شوند. نمودار ۱، ارتباط میان این گونه و زیرگونه‌های آن و تعداد هر یک را نشان می‌دهد. در این گونه شکل اصلی و استاندارد (۴-۶-۱-۲)، ۲۴ عضو این گونه را شامل می‌شود و زیرگونه‌های (۴-۶-۲) و (۴-۶-۵-۲) هر یک به ترتیب ۲۴ و ۲۲ عضو را در بر می‌گیرند. با توجه به کف گونه ۴ و گونه ۵ که در این زیرگونه وجود دارد و به شکل کف پایه‌دار و کف پایه‌دار ساقه بلند هستند و به یکدیگر شباهت زیادی دارند، به نظر می‌رسد داشتن این نوع کف پایه‌دار در این گونه بسیار متداول است و شاید بهتر باشد این دو زیرگونه به عنوان شکل اصلی در نظر گرفته شوند، ولی در صورتی که ترکیب (۴-۶-۱-۲) به عنوان شکل اصلی در نظر گرفته شود

که به روشنی پیداست بیشتر اعضاء این گونه از دامنه‌های جنوبی البرز و از گورستان‌های خورین و قیطره بدست آمده‌اند. این گونه ارتباط نزدیکی با گونه (۲-۱-۶-۳) دارد که در شکل اصلی آنها تفاوت فقط در بلندی و کوتاهی دهانه است.

ارتباط منظم تری میان زیرگونه‌ها دیده می‌شود. اعضاء این گونه از محوطه‌های بسیاری بدست آمده‌اند: خورین ۴۲، قیطره ۲۱، سیلک A ۶، جیران تپه ۲، قلی درویش ۳، قبرستان ۱، سگزاباد ۱، میلاجرد ۲، گیان ۱۴، گودین ۳، حسنلو ۳ و دینخواه ۲. چنان

نمودار ۱: ارتباط گونه ۲-۱-۶-۴ با زیرگونه‌های مختلف آن.

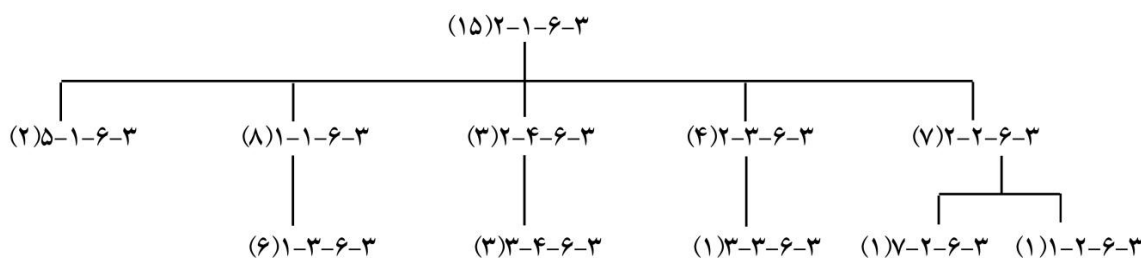

گونه ۲-۱-۶-۳

این گونه دارای شکل اصلی و استاندارد با دهانه بازشونده کوتاه، بدنه محدب و کف تخت با دسته‌ای حلقه‌ای بر روی گردن تا شانه است (شکل ۵: ۲). این گونه شباهت زیادی با گونه (۲-۱-۶-۴) دارد که در شکل اصلی فقط در بلندی و کوتاهی دهانه با یکدیگر تفاوت دارند، همچنین این گونه بعد از گونه (۲-۱-۶-۴) پر تعدادترین گونه است که شامل ۵۱ عضو می‌شود. این گونه دارای پنج زیرگونه سطح اول و پنج زیرگونه سطح دوم است که از نظر دسته و کف تفاوت‌هایی دارند (نمودار ۲). در این گونه شکل اصلی شامل ۱۵ عضو است و بعد از آن زیرگونه ۳-

۱-۶-۳ با هشت عضو قرارداد. اعضاء این گونه از محوطه‌های مختلفی بدست آمده‌اند: سیلک A ۱۵، خورین ۹، قیطره ۷، میلاجرد ۳، قلی درویش ۲، جیران تپه ۱، گیان ۸، میانرود ۱، دینخواه ۳، حسنلو ۱ و هفتوان ۱. در این گونه برخی از اعضاء هرچند که دارای بدنه گونه شش یعنی با شکل محدب و برآمده‌اند ولی بدنه آنها کمی کشیده‌تر است و از این نظر کمی متفاوت به نظر می‌آیند ولی در مجموع می‌توان آنها را در یک گروه قرار داد.

نمودار ۲: ارتباط گونه ۲-۱-۶-۳ با زیرگونه‌های مختلف آن.

گونه ۴-۱-۸-۵

شکل اصلی و استاندارد این گونه دارای دهانه مایل به داخل، بدنه‌ای تقریباً به شکل نیم‌کره و کف تخت با دسته حلقوی بر روی بدنه است (شکل ۵: ۳). این گونه سومین گونه پر تعداد

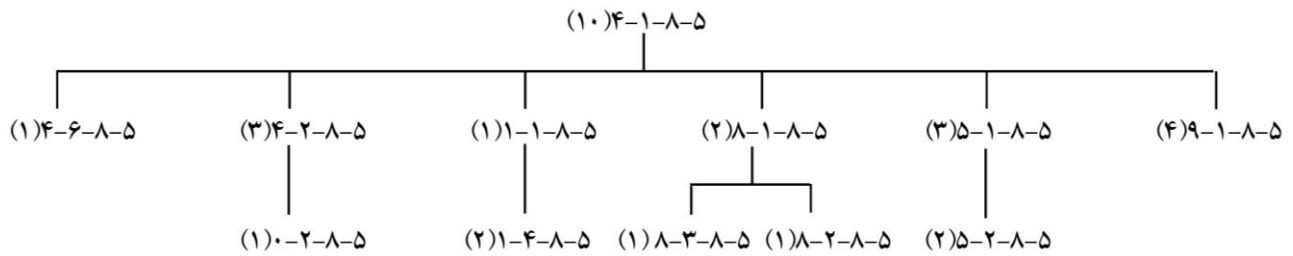
است که ۳۱ عضو را در بر می‌گیرد. این گونه دارای شش زیرگونه سطح اول است که آنها نیز پنج زیرگونه سطح دوم دارند (نمودار ۳). شکل استاندارد این گونه شامل ۱۰ عضو است

از نظر شکل اصلی تنها در شکل دهانه با یکدیگر تفاوت دارند. این شباهت به حدی است که شاید بتوان آنها را در یک گونه واحد گنجانند.

که تقریباً ۱/۳ از کل اعضاء را دربر می‌گیرد. اعضاء این گونه از هشت محوطه مختلف به دست آمده‌اند: سیلک B ۱۷، سیلک A ۲، خورین ۵، قیطره ۲، میلاجرد ۱، میانرود ۱، قلعه کوتی ۱ و گوی تپه ۲. این گونه ارتباط نزدیکی با گونه ۴-۱-۸-۶ دارد که

نمودار ۳: ارتباط گونه ۴-۱-۸-۵ با زیرگونه‌های مختلف آن.

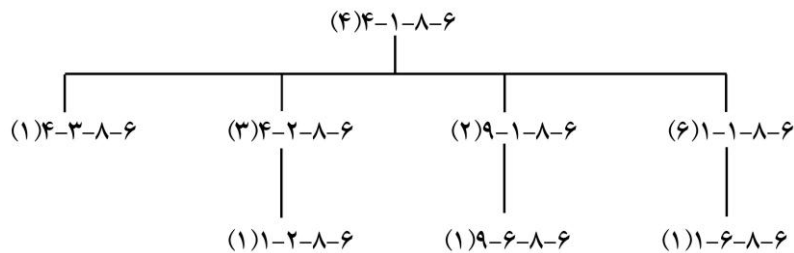

گونه ۴-۱-۸-۶

اعضا بیشتری دارند (نمودار ۴). ولی شکل ۴-۱-۸-۶ به عنوان شکل اصلی انتخاب شده است، زیرا که ارتباط میان زیرگونه‌ها در این صورت نظم بهتری را نشان می‌دهد و از طرف دیگر ارتباط خاص و شباهت زیاد با گونه ۴-۱-۸-۵ بهتر مشهود است. اعضاء این گونه از ۹ محوطه مختلف بدست آمده‌اند: قیطره ۶، سیلک B ۳، سیلک A ۱، خورین ۱، دوشان تپه ۱، گیان ۲، گوی تپه ۱، قلعه کوتی ۲ و مارلیک ۲.

شکل اصلی و استاندارد در این گونه دارای دهانه ساده و صاف، بدنه تقریباً نیم کره‌ای و کف تخت با دسته‌ای بر روی بدنه است (شکل ۵: ۴). این گونه دارای ۱۹ عضو است که شباهت و ارتباط نزدیکی با گونه ۴-۱-۸-۵ دارد و تفاوت آنها فقط در انحنا دهانه است. این گونه دارای ۴ زیرگونه سطح اول و ۳ زیرگونه سطح دوم است. شکل اصلی در این گونه پر تعداد نیست و فقط شامل ۴ عضو است، در حالی که برخی زیرگونه‌ها

نمودار ۴: ارتباط گونه ۴-۱-۸-۶ با زیرگونه‌های مختلف آن.

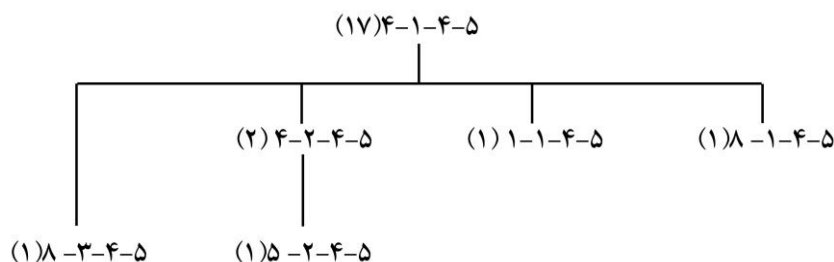

گونه ۴-۱-۴-۵

زیرگونه سطح اول و سه زیرگونه سطح دوم است (نمودار ۵). اعضاء این گونه از سه محوطه به دست آمده‌اند که همگی در محدوده مرکز فلات قرار دارند: سیلک B ۱۹، سیلک A ۱ و خورین ۳.

شکل استاندارد در این گونه دارای دهانه کمی مایل به داخل، بدنه شلجمی و کف تخت با دسته‌ای بر روی بدنه است (شکل ۵: ۵). این گونه شامل ۲۳ عضو است و شباهت زیادی با گونه ۴-۱-۴-۵ دارد. شکل اصلی در این گونه ۱۷ عضو دارد که بیش از نیمی از کل اعضاء را تشکیل می‌دهد. این گونه دارای سه

نمودار ۵: ارتباط گونه ۴-۱-۴-۵ با زیرگونه‌های مختلف آن.

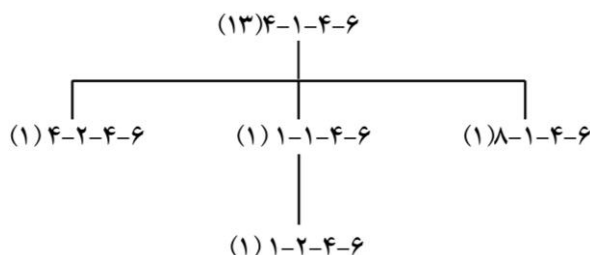

گونه ۴-۱-۴-۶

دارند، یعنی ۱۳ عضو از ۱۷ عضو. سه زیرگونه سطح اول و یک زیرگونه سطح دوم که هر یک تنها یک عضو دارند در این گونه وجود دارد (نمودار ۶). اعضاء این گونه از هشت محوطه مختلف به دست آمده‌اند و از این نظر پراکندگی جغرافیایی بیشتری از گونه ۴-۱-۴-۵ دارند: سیلک B ۷، سیلک A ۱، خروین ۳، میلاجرد ۱، مارلیک ۲، قلعه کوتی ۱، لاسوکان ۱ و گیان ۱.

شکل اصلی و استاندارد در این گونه دارای دهانه صاف و ساده که امتداد بدنه است، بدنه شلجمی شکل و کف تخت با دسته حلقه‌ای روی بدنه است (شکل ۵: ۶). این گونه شامل ۱۷ عضو است و شباهت بسیاری میان آن با گونه ۴-۱-۴-۵ وجود دارد، بطوریکه در شکل اصلی این دو گونه تفاوت فقط در شکل دهانه است که یکی صاف و دیگری کمی مایل به داخل است. نزدیک سه‌چهارم از کل اعضاء این گونه به شکل اصلی آن تعلق

نمودار ۶: ارتباط گونه ۴-۱-۴-۶ با زیرگونه‌های مختلف آن.

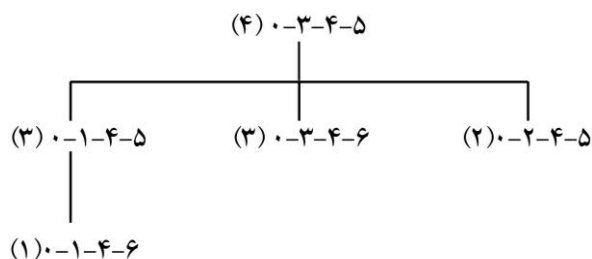

گونه ۴-۱-۴-۵

خصوصاً آنکه از نظر تزئین نیز اغلب اعضاء این گونه دارای نقوش رنگی هستند که از سبک و الگوی واحدی برخوردار هستند. به این ترتیب دو ویژگی فقدان دسته و تزئینات رنگی اعضاء این گونه را از گونه ۴-۱-۴-۵ مجزا می‌کند. این گونه شامل ۱۳ عضو است که بجز یکی، همگی از گورستان سیلک B بدست آمده‌اند. این گونه دارای سه زیرگونه سطح اول و یک زیرگونه سطح دوم است (نمودار ۷).

شکل اصلی و استاندارد در این گونه دارای دهانه مایل به داخل، بدنه محدب و کف پایه‌ای است که فاقد دسته است (شکل ۶: ۷). نبود دسته در تمامی اعضاء این گونه دیده می‌شود و یکی از ویژگی‌های اصلی این گونه به شمار می‌آید و از این نظر در گونه‌شناسی این ظروف یکی از موارد استثنایی است، بطوریکه این گونه از نظر شکل دهانه و بدنه در زمره گونه ۴-۱-۴-۵ قرار می‌گیرد و با آن مشابهت دارد ولی چون تمامی اعضاء فاقد دسته هستند، می‌توان آنها را در یک گونه جداگانه قرار داد.

نمودار ۷: ارتباط گونه ۰-۳-۴-۵ با زیرگونه‌های مختلف آن.

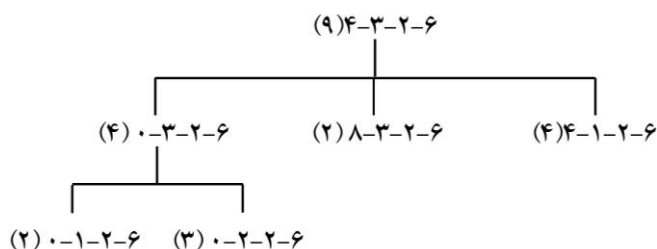

گونه ۴-۳-۲-۶

در این گونه شکل اصلی و استاندارد دارای دهانه و لبه صاف است که امتداد بدنه است، بدنه آن مخروطی شکل و کف آن پایه‌ای ساده است و دسته‌ای حلقه‌ای بر روی بدنه دارد (شکل ۶: ۸). البته تعدادی از اعضاء این گونه فاقد دسته هستند و از این نظر آنها را می‌توان به دو زیرگونه دسته‌دار و بدون دسته تقسیم کرد. بنابراین، این گونه را در دو زیرگونه اصلی ۴-۳-۲-۶ (دسته‌دار) و ۰-۳-۲-۶ (بی دسته) تقسیم‌بندی نموده‌ایم و چون

تعداد اعضاء دسته‌دار بیشتر است، زیرگونه دسته‌دار را به عنوان شکل اصلی در این گونه در نظر گرفته ایم. همچنین هر یک از دو زیرگونه دسته‌دار و بی دسته خود دارای زیرگونه‌ها هستند (نمودار ۸). این گونه مجموعاً شامل ۲۴ عضو است که از هفت محوطه بدست آمده‌اند: قیطریه ۸، خورین ۶، قبرستان ۱، جیران تپه ۱، سیلک B ۵، مارلیک ۱ و گیان ۲.

نمودار ۸: ارتباط گونه ۴-۳-۲-۶ با زیرگونه‌های مختلف آن.

گونه ۰-۴-۹-۳

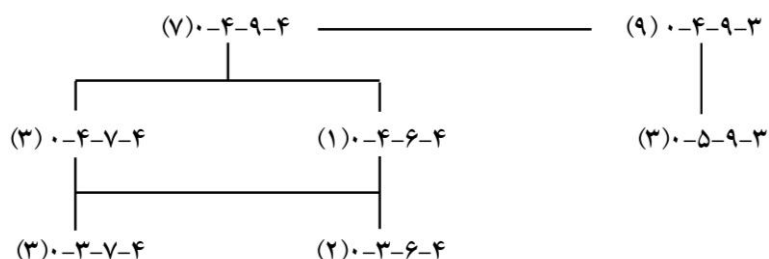
شکل اصلی و استاندارد در این گونه دارای دهانه بازشونده کوتاه یا بلند، بدنه محدب کشیده و بلند و کف پایه‌دار کوتاه است که فاقد دسته است (شکل ۶: ۹). در واقع تمامی اعضاء این گونه بدون دسته هستند و این موضوع یکی از ویژگی‌های بارز این گونه است که انسجام و یکسانی خاصی به آن می‌بخشد. در واقع این گونه یکی از موارد استثنایی است که دارای دو گونه دهانه است و به جهت نداشتن دسته در یک گونه قرار گرفته‌اند. اعضاء این گونه را بر حسب کوتاهی یا بلندی دهانه بازشونده آنها می‌توان در دو شاخه یا زیرگونه اصلی تقسیم‌بندی کرد. شاخه ۰-۴-۹-۳ که تنها یک زیرگونه سطح اول دارد و مجموعاً

شامل ۱۲ عضو است و شاخه ۰-۴-۹-۴ که دارای دو زیرگونه سطح اول و دو زیرگونه سطح دوم است و مجموعاً شامل ۱۶ عضو است (نمودار ۹). آنچه باعث گردیده که در اینجا شاخه ۰-۴-۹-۳ را علی‌رغم تعداد کمتر از شاخه ۰-۴-۹-۴ به عنوان شکل اصلی مطرح کنیم، انسجام بیشتر آن است که تنوع و زیرگونه‌های کمتری دارد. چنانکه پیداست در این گونه دو شاخه اصلی از نظر یکی از معیارهای اصلی این گونه‌شناسی، یعنی شکل دهانه، با یکدیگر تفاوت دارند، ولی وجود مشابهت‌های اجزاء دیگر این استثناء را توجیه می‌کند، خصوصاً آنکه تفاوت در شکل دهانه فقط در کوتاه یا بلند بودن آن است.

آمده‌اند. برخی از اعضاء این گونه دارای نقوش ساده رنگی هستند. این گونه مجموعاً شامل ۲۸ عضو است.

علاوه بر این عامل دیگری اعضاء این گونه را بیشتر با هم پیوند می‌دهد و آن محل کشف آنها است که همگی از گیان به دست

نمودار ۹: ارتباط گونه ۰-۴-۹-۳ با زیرگونه‌های مختلف آن.

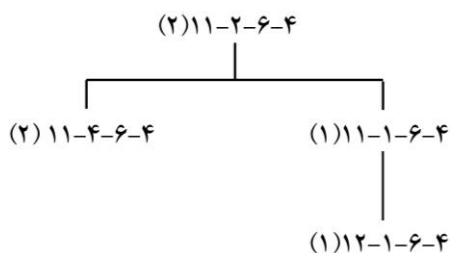

گونه ۱۱-۲-۶-۴

نظر گرفت. ولی ویژگی خاصی که اعضاء این گونه را به عنوان گونه‌ای جداگانه مطرح می‌کند، نوع دسته که به شکل زوج در دو طرف بدنه است، است. این گونه دارای هفت عضو است که همگی از خورین یا سیلک A بدست آمده‌اند. شکل اصلی در این گونه دارای دو زیرگونه سطح اول و یک زیرگونه سطح دوم است (نمودار ۱۰).

شکل اصلی و استاندارد در این گونه دارای دهانه بازشونده بلند، بدنه محدب و کف دیسکی شکل با دو دسته حلقوی در دو طرف است (شکل ۶: ۱۰). البته این گونه بر حسب شکل دهانه و بدنه که در زمره معیارهای اصلی در این گونه‌شناسی برای تعریف گونه‌ها هستند، تفاوتی با گونه ۲-۱-۶-۴ ندارد و اعضاء این گونه را می‌توان به عنوان زیرگونه‌ای از گونه ۲-۱-۶-۴ در

نمودار ۱۰: ارتباط ۱۱-۲-۶-۴ با زیرگونه‌های مختلف آن.

گونه ۰-۳-۵-۶

شکل است که بدون دسته است (شکل ۶: ۱۱). ویژگی اصلی این گونه کمیاب، فقدان دسته و بدنه مقعر زاویه‌دار است. رابطه خاصی میان دو عضو این گونه وجود ندارد که بتوان آن را در نموداری به نمایش گذاشت.

این گونه بسیار کم تعداد است و فقط شامل دو عضو است که یکی از گیان و دیگری از سیلک A بدست آمده‌اند. شکل اصلی در این گونه دارای دهانه صاف و در امتداد بدنه، بدنه مقعر با زاویه‌ای در قسمت پایین و کف پایه‌ای ساده یا دیسکی

گونه ۰-۱-۳-۶

دهانه‌ای صاف و در امتداد بدنه دارد و بدنه به شکل مقعر و کف به شکل تخت است (شکل ۶: ۱۲). یکی از اعضا این گونه فاقد

این گونه نیز فقط دو عضو دارد که یکی از سیلک A و دیگری از قلعه کوتی بدست آمده است. شکل اصلی در این گونه

دسته است و دیگری دسته‌ای دکمه‌ای شکل بر روی بدنه دارد. رابطه‌ای خاص میان دو عضو این گونه وجود ندارد که بتوان آن

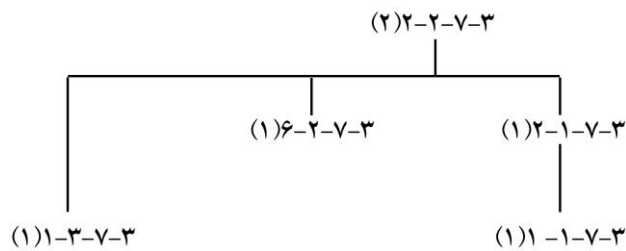
را در یک نمودار نشان داد.

گونه ۲-۲-۷-۳

شکل اصلی در این گونه دارای دهانه بازشونده کوتاه، بدنه محدب با زاویه‌ای روی آن، کف دیسکی شکل و با دسته حلقه‌ای شکل از روی گردن تا شانه ظرف است (شکل ۷: ۱۳). این گونه کم تعداد و فقط شامل شش عضو است که از سیلک A نمونه، گیان ۳ نمونه و خورین یک نمونه بدست آمده‌اند.

این گونه دارای دو زیرگونه سطح اول و دو زیرگونه سطح دوم است (نمودار ۱۱). این گونه شباهت زیادی به گونه ۲-۲-۷-۴ دارد و تنها تفاوت آنها از کوتاهی یا بلندی دهانه است، ولی به جهت تنوع زیاد زیرگونه‌های آنها، نمی‌توان آنها را در یک گونه واحد قرار داد.

نمودار ۱۱: ارتباط گونه ۲-۲-۷-۳ با زیرگونه‌های مختلف آن.

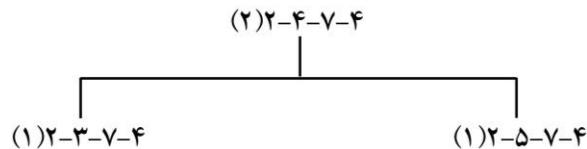

گونه ۲-۴-۷-۴

شکل اصلی در این گونه دارای دهانه بازشونده بلند، بدنه محدب با زاویه، کف پایه‌دار و با دسته حلقه‌ای شکل از روی گردن تا شانه ظرف است (شکل ۷: ۱۴). این گونه کم تعداد و فقط شامل ۴ عضو است که از محوطه‌های سیلک A، خورین، جیران تپه و

دینخواه بدست آمده‌اند. این گونه دارای دو زیرگونه سطح اول است (نمودار ۱۲). در این گونه شباهت کلی با گونه ۲-۲-۷-۳ دیده می‌شود ولی به واسطه تنوع زیرگونه‌های آنها، خصوصاً در گونه ۲-۲-۷-۳ نمی‌توان آنها را در یک گونه واحد ادغام کرد.

نمودار ۱۲: ارتباط گونه ۲-۴-۷-۴ با زیرگونه‌های مختلف آن.

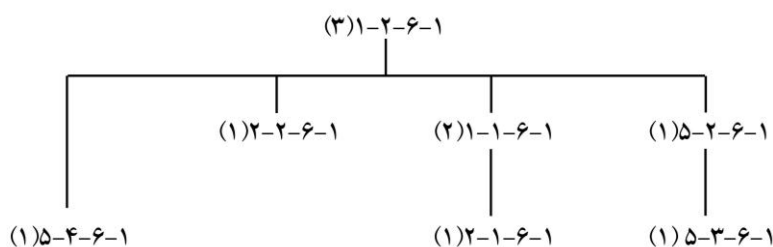

گونه ۱-۲-۶-۱

شکل اصلی در این گونه دارای دهانه عمودی کوتاه، بدنه محدب و کف دیسکی با دسته حلقه‌ای از روی دهانه ظرف است (شکل ۷: ۱۵). این گونه با وجود تعداد کم که شامل ۱۰ عضو است، دارای سه زیرگونه سطح اول و سه زیرگونه سطح

دوم است (نمودار ۱۳) که نشانگر انسجام کم در میان اعضاء آن است. اعضای این گونه از ۳ محوطه بدست آمده‌اند: گیان ۸ سیلک A و گوی تپه ۱.

نمودار ۱۳: ارتباط گونه ۱-۲-۶-۱ با زیرگونه‌های مختلف آن.

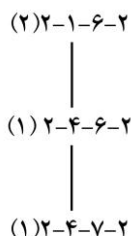

گونه ۲-۱-۶-۲

میان اعضاء آن است. اعضاء این گونه از سه محوطه بدست آمده‌اند: قیطره ۲، دینخواه ۱ و گوی تپه ۱. دو عضو اصلی در این گونه که شکل اصلی آن را نشان می‌دهند هر دو از قیطره به دست آمده‌اند.

شکل اصلی در این گونه دارای دهانه عمودی بلند، بدنه محدب، کف تخت با دسته حلقه‌ای شکل روی گردن تا شانه ظرف است (شکل ۷: ۱۶). این گونه کم تعداد و فقط شامل چهار عضو است، با این وجود دارای یک زیرگونه سطح اول و یک زیرگونه سطح دوم است (نمودار ۱۴) که نشانگر انسجام کم در

نمودار ۱۴: ارتباط گونه ۲-۱-۶-۲ با زیرگونه‌های مختلف آن.

این پنج منطقه عبارت هستند از: ۱) منطقه شمال غرب، ۲) منطقه شمال رشته کوه‌های البرز، ۳) منطقه جنوب رشته کوه‌های البرز، ۴) منطقه مرکز فلات و ۵) منطقه زاگرس مرکزی.

در جدول ۲، تعداد و فراوانی گونه‌ها و همچنین پراکندگی آنها در این مناطق پنجگانه و مکان‌های باستانی هر منطقه دیده می‌شود. چنان که به روشنی پیداست، فراوانی گونه‌های مختلف متفاوت است، به طوری که برخی گونه‌ها بسیار پر تعداد و برخی دیگر بسیار کم تعداد هستند. در این بین پرتعدادترین گونه، گونه ۲-۱-۶-۴ است که شامل ۱۰۱ نمونه و نزدیک ۳۰٪ از کل نمونه‌ها شامل می‌شود. این گونه به همراه گونه مشابه و مرتبط با خود، یعنی گونه ۲-۱-۶-۳، مجموعاً ۴۵٪ از کل ساغرها و فنجان‌های عصر آهن را تشکیل می‌دهند. این دو گونه پراکندگی جغرافیایی مشابهی نیز دارند و به غیر از منطقه شمال

به این ترتیب ۳۴۲ نمونه از ساغرها و فنجان‌های عصر آهن در ۱۶ گونه مختلف طبقه‌بندی شده‌اند. البته در این میان دو نمونه را به دلیل شکل خاص آنها نمی‌توان در هیچیک از گونه‌های تعریف شده گنجانده و آنها را به عنوان نمونه‌های استثنایی که شباهت مشخص با هیچ یک از نمونه‌های دیگر ندارند، از گونه‌شناسی حذف کرده‌ایم. در ادامه میزان فراوانی گونه‌های مختلف و همچنین پراکندگی جغرافیایی آنها را بررسی می‌کنیم.

فراوانی و پراکندگی جغرافیایی گونه‌ها

مناطق که فنجان‌ها و ساغرها مورد مطالعه از آنها بدست آمده‌اند، محدوده وسیعی را در بر می‌گیرند. این محدوده را می‌توان به پنج منطقه کوچک‌تر با مرزهای طبیعی تقسیم کرد.

گونه‌های البرز در تمامی مناطق دیگر دیده می‌شوند. دو گونه مشابه و مرتبط دیگر، یعنی گونه‌های ۴-۱-۸-۵ و ۴-۱-۸-۶، مجموعاً نزدیک به ۱۵٪ از کل ساغرهای و فنجان‌ها را شامل می‌شوند. این دو گونه در بیشتر مناطق دیده می‌شوند ولی در منطقه زاگرس مرکزی چندان متداول نیستند، خصوصاً گونه ۵-۴-۱-۸ که اصلاً در این منطقه دیده نمی‌شود. گونه ۴-۱-۴-۵ با ۲۳ نمونه، نزدیک به ۷٪ از کل نمونه‌ها را در بردارد. این گونه فقط در دو منطقه مرکز فلات و جنوب رشته کوه‌های البرز دیده می‌شود، که در این دو منطقه نیز بیشتر نمونه‌ها از مرکز فلات به دست آمده‌اند، یعنی ۲۰ نمونه از ۲۳ نمونه. به عبارت ساده‌تر این گونه، خاص منطقه مرکز فلات است و در منطقه مجاور جنوب کوه‌های البرز نیز تا حدودی گسترش دارد. گونه ۴-۱-۴-۶ که شباهت زیادی با گونه ۴-۱-۴-۵ دارد، ۵٪ از کل نمونه‌ها را شامل می‌شود و بیشترین تعداد را در منطقه مرکز فلات دارد ولی پراکندگی گسترده‌تری از گونه ۴-۱-۴-۵ دارد و در سه منطقه جنوب کوه‌های البرز، زاگرس مرکزی و شمال کوه‌های البرز نیز دیده می‌شود، ولی همچون گونه مشابه خود بیشترین فراوانی را در منطقه مرکز فلات دارد. گونه ۰-۳-۴-۵ می‌تواند به عنوان یک زیرگونه سطح دوم از گونه ۴-۱-۴-۵ مطرح شود ولی به جهت نداشتن دسته که یک ویژگی چشمگیر است و همچنین منقوش بودن بسیاری از نمونه‌ها، به عنوان یک گونه جداگانه در نظر گرفته شده است. این گونه پراکندگی جغرافیایی چندانی ندارد و فقط از دو محل به دست آمده است، سیلک B و مارلیک. در این بین نیز بیشترین تعداد، ۱۲ نمونه از ۱۳ نمونه، از سیلک B و تنها یک نمونه از مارلیک به دست آمده‌اند و تمامی نمونه‌های منقوش نیز از سیلک B هستند. در نتیجه می‌توان این گونه را تولید محلی سیلک B در نظر گرفت که در مناطق دیگر مرسوم نبوده است. گونه ۴-۳-۲-۶ شامل ۲۴ نمونه، یعنی ۷٪ از کل ساغرهای و فنجان‌های عصر آهن، است که دو سوم از آنها در منطقه جنوب کوه‌های البرز به دست آمده‌اند و به تعداد کمتر از مناطق مرکز فلات و زاگرس مرکزی و یک نمونه هم از شمال کوه‌های البرز به دست آمده‌اند. از همین رو به نظر می‌رسد این گونه در اصل بومی منطقه جنوب البرز بوده و در مناطق همجوار نیز گسترش محدودی داشته است. گونه ۰-۴-۹-۳ نیز که از

گونه‌های بدون دسته است، شامل ۲۸ نمونه (۸٪ از کل نمونه‌ها) است که تمامی از گیان به دست آمده‌اند و می‌توان آن را گونه بومی و خاص گیان دانست. این گونه تنها گونه‌ای است که فقط در یک محل دیده می‌شود. گونه ۴-۶-۲-۱۱، گونه کم تعدادی است و فقط شامل ۷ نمونه (۲٪ از کل نمونه‌ها) می‌شود. این گونه می‌تواند به عنوان یک زیرگونه سطح دوم برای گونه ۴-۶-۱-۲ در نظر گرفته شود ولی به جهت دارا بودن دو دسته که ویژگی خاص و کمیابی است به عنوان یک گونه جداگانه مطرح شده است. این گونه فقط در دو محل خورویین و سیلک A دیده می‌شود و می‌تواند به عنوان گونه بومی در منطقه جنوب کوه‌های البرز و مرکز فلات شناخته شود. گونه ۳-۷-۲-۲ فقط شامل ۶ نمونه (۱۷٪ از کل نمونه‌ها) است که سه نمونه آنها از گیان و دو نمونه از سیلک A و یک نمونه نیز از خورویین بدست آمده‌اند. با وجود تعداد کم به نظر می‌رسد که این گونه عمدتاً در مناطق زاگرس مرکزی و مرکز فلات متداول بوده است. گونه ۱-۲-۶-۱۰ نیز ۱۰ نمونه (۳٪ از کل نمونه‌ها) را در بر می‌گیرد که هشت مورد از آنها از گیان بدست آمده‌اند و به نظر می‌رسد این گونه عمدتاً بومی زاگرس مرکزی و خاص گیان بوده است. گونه‌های ۵-۶-۳-۰ و ۰-۳-۶-۱-۰ که هر دو بدون دسته هستند، بسیار کم تعداد هستند، هر یک فقط دو نمونه، و بررسی پراکندگی جغرافیایی آنها نکته روشنی را نشان نمی‌دهد. دو گونه ۲-۴-۷-۴ و ۲-۶-۱-۲ نیز هر یک فقط شامل ۴ نمونه می‌شوند و پراکندگی جغرافیایی گسترده‌ای ندارند.

چنانچه به روشنی پیدا است، فراوانی و پراکندگی گونه‌ها در مناطق مختلف جغرافیایی به نحوی مشابه و یکسان نیست. برخی گونه‌ها گسترش زیادی دارند، در حالی که برخی دیگر تنها در یک یا دو منطقه دیده می‌شوند. از طرف دیگر تنوع گونه‌ها در برخی مناطق نیز محدودتر از مناطق دیگر است و حتی گونه‌های پر تعداد نیز در این مناطق دیده نمی‌شوند.

جمع‌بندی

به این ترتیب نتایج حاصل از گونه‌شناسی تعداد ۲۳۲ فنجان و ساغر عصر آهن را، بر اساس جزئیات شکل آنها، می‌توان در

موارد زیر خلاصه کرد:

۱) فنجان‌ها و ساغرها که از پرتعدادترین ظروف سفالین عصر آهن در ایران هستند، با وجود مشابهت در شکل کلی و کاربرد، از نظر جزییات و اجزاء تشکیل دهنده دارای تنوع زیادی هستند و بر این اساس می‌توان آنها را در ۱۶ گونه مختلف طبقه‌بندی کرد. ۲) فراوانی این ۱۶ گونه مختلف یکسان نیست، به طوری که برخی گونه‌ها در حدود ۳۰٪ از کل نمونه‌ها را شامل می‌شوند، در حالی که برخی دیگر تنها ۱ تا ۲ درصد را تشکیل می‌دهند. به عبارت دیگر عمومیت و متداول بودن گونه‌ها بسیار متفاوت است.

۳) هر چند فنجان‌ها و ساغرها همچون دیگر ظروف سفالین عصر آهن، اغلب بدون تزیین هستند، با این حال رابطه مشخصی میان برخی گونه‌های تعریف شده و نوع تزیین به کار رفته بر روی آنها دیده می‌شود، به طوری که می‌توان این نوع تزیین را به عنوان یکی از ویژگی‌های شاخص آن گونه مطرح کرد. به طور

منابع

الف) فارسی

خلعتبری، محمد رضا، ۱۳۸۲، *کاوش‌های باستان‌شناسی در محوطه‌های باستانی تالش، وسکه - میان رود، گیلان*: اداره کل میراث فرهنگی استان گیلان با همکاری پژوهشکده باستان‌شناسی.

طلایی، حسن، ۱۳۸۳، *باستان‌شناسی و هنر ایران در هزاره اول قبل از میلاد* (چاپ سوم)، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).

فهیمی، حمید، ۱۳۸۷، *فرهنگ عصر آهن در بخش جنوب مرکز فلات ایران*، گزارش مقدماتی بررسی اشیاء بازیافته محوطه میلاجرد، نطنز، *مجله باستان‌شناسی و تاریخ*، پاییز و زمستان ۱۳۸۷، سال بیست و سوم، شماره اول، صص ۴۲-۳۲.

ملکزاده، فرخ، ۱۳۵۶، گزارش مقدماتی حفاری ترانشه E تپه قبرستان (فصل حفاری ۱۳۵۱)، *مارلیک*، ضمیمه *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی*، شماره ۲، صص ۸۰-۷۳.

مثال گونه ۵-۴-۳-۰ که نقوش رنگین از ویژگی‌های شاخص آن است.

۴) تنوع گونه‌ها در تمامی مناطق یکسان نیست، به طوری که در مناطق شرقی و مرکزی تنوع بیشتری از مناطق شمالی و شمال غربی وجود دارد.

۵) حضور گونه‌ها در مناطق مختلف یکسان نیست، به طوری که برخی در بیشتر مناطق دیده می‌شوند در حالی که برخی فقط در یک منطقه حضور دارند و آنها را می‌توان به عنوان گونه‌های بومی مطرح کرد. به طور مثال گونه ۳-۹-۴-۰ که فقط در گیان دیده می‌شود و بومی منطقه زاگرس مرکزی است.

در خاتمه یادآوری می‌گردد، مطالعه سفال فرهنگ عصر آهن در ایران با توجه به یافته‌ها و مدارک جدید، نیازمند بازنگری همه جانبه در نظرات و تئوری‌های پیشین است که این تحقیق به نوبه خود نشانگر این موضوع است و گونه‌شناسی انجام گرفته بر روی برخی ظروف متداول در این دوره می‌تواند به عنوان سرآغازی برای این بازنگری مطرح گردد.

ب) غیرفارسی

Boehmer, R. M., 1986, *Ritzverzierte Keramik aus dem Mannaischen (?) Berich, AMI, Band. 19, pp. 95-115.*

Burton Brown, T., 1951, *Excavations in Aserbaijan 1948*, London. Muscarella, O. W.,

Contenau, G., & Ghirshman, R., 1935, *Fouilles de Tepe Giyan Prse de Nehavand*, Paris.

Dyson, R. H., Jr., 1965, Problems of Protohistoric Iran as Seen from Hasanlu, *Journal of Near Eastern Studies*, Vol. 24, pp. 193-217.

—————, 1979, Questions and Comments on "Amlash" Pottery, in: *Highlights of Persian Art*, Ettinghausen, R., & Yarshater., E., pp. 2-17.

Egami, N., Fukai, S., & Masuda, S., 1965, Dailaman I, The Excavations of Ghalehkuti and Lasulkan, Yokyo.

Ghirshman, R., 1939, *Fouilles de Sialk Prse de Kashan*, Vol. II, Paris.

Medvedskaya, I., 1982, *Iran: Iron Age I*, Trans. S. Pavlovich, BAR International Series 126. Oxford.

—————, 1986, A Study on The Chronological Parallels between The Greek Geometric Style and Sialk B Painted Pottery, *Iranica Antiqua*, Vol. XXI, pp. 89- 128.

Muscarella, O. W., 1974, The Iron Age at Dinkha Tepe, Iran, *Metropolitan Museum Journal*, Vol. 9, pp. 35-90.

Negahban, E. O., 1996, *Marlik, The Complete Excavation Report*, Vol. I and II, Philadelphia, University Museum.

Tala'i, H., 2007, The Iron II (ca. 1200-800 B.C.) Pottery Assemblage at Haftavan IV° NW-Iran, *Iranica Antiqua*, Vol. XLII, pp. 105-123.

Thomalsky, Von J., 2006, Die eisenzeitliche Keramik von Zendan-e Soleiman in Iranisch-Azərbaycan, *AMIT*, Band, 38, pp. 219-285.

Tourovetz, A., 1989, Observations Concernant Le Material Archeologique des Necropoles A et B De Sialk, *Iranica Antiqua*, Vol. XXIV, pp. 209-244.

Young, T. C. Jr., 1965, A Comparative Ceramic Chronology for Western Iran, 1500-500 B.C., *IRAN*, Vol. III, pp. 53-85.

Young, T. C. Jr. & Levine, L. D., 1974, *Excavations of The Godin Project : Second Progress Report*, Royal Ontario Museum, Art and Archaeology, Occasional Paper 26, Toronto.

Vanden Berghe, L., 1964, *La Necropole de Khurvin*, Publications de L Institut Historique et Archeologique Neerlandais de Stanbul XVII, Leiden.

جدول ۱: نمونه‌های مختلف فنجان‌های عصر آهن و مشخصات آن‌ها.

شماره شناسایی	گونه تزئین	گونه دسته	گونه کف	گونه بدنه	گونه دهانه	مراجع
Di-1	0	2	4	7	4	Muscarella, 1974: F.13,87
Di-2	0	5	1	6	3	Muscarella, 1974: F.44,895
Di-3	0	2	1	6	3	Muscarella, 1974: F.47,805
Di-4	0	2	4	6	2	Muscarella, 1974: F.3,229
Di-5	1	1	1	6	3	Muscarella, 1974: F.47,800
Di-6	0	2	3	6	4	Muscarella, 1974: F.3,696
Di-7	3	2	4	6	4	Muscarella, 1974: F.12,717
Dosh-2	0	1	1	8	6	مچیدزاده، ۱۳۸۲: تصویر ۶۳، ص ۱۷۲
Gi-1	0	1	1	6	1	Contenau & Ghirshman, 1935: planche18, couche I, tomb50-2
Gi-10	0	1	3	6	3	Contenau & Ghirshman, 1935: planche12, couche I, tomb24-1
Gi-11	0	1	3	6	3	Contenau & Ghirshman, 1935: planche19, couche I, tomb55-2
Gi-12	0	1	3	6	3	Contenau & Ghirshman, 1935: planche16, couche I, tomb44-2
Gi-13	0	1	2	4	6	Contenau & Ghirshman, 1935: planche20, couche I, tomb63-5
Gi-14	0	5	3	6	1	Contenau & Ghirshman, 1935: planche13, couche I, tomb28-2
Gi-15	0	2	2	6	3	Contenau & Ghirshman, 1935: planche12, couche I, tomb21-1
Gi-16	0	1	1	6	3	Contenau & Ghirshman, 1935: planche11, couche I, tomb18-3
Gi-17	0	1	3	6	3	Contenau & Ghirshman, 1935: planche16, couche I, tomb42-2
Gi-18	0	1	3	6	3	Contenau & Ghirshman, 1935: planche18, couche I, tomb42-3
Gi-19	0	1	1	8	6	Contenau & Ghirshman, 1935: planche16, couche I, tomb43-3
Gi-2	0	1	2	6	1	Contenau & Ghirshman, 1935: planche15, couche I, tomb37-4
Gi-20	0	1	2	8	6	Contenau & Ghirshman, 1935: planche19, couche I, tomb58-3
Gi-21	3	2	4	6	4	Contenau & Ghirshman, 1935: planche17, couche I, tomb47-5
Gi-22	0	2	3	6	4	Contenau & Ghirshman, 1935: planche12, couche I, tomb22-2
Gi-23	0	2	4	6	4	Contenau & Ghirshman, 1935: planche19, couche I, tomb58-4
Gi-24	0	6	3	6	4	Contenau & Ghirshman, 1935: planche11, couche I, tomb17-1
Gi-25	0	2	4	6	4	Contenau & Ghirshman, 1935: planche10, couche I, tomb10-3
Gi-26	0	2	3	6	4	Contenau & Ghirshman, 1935: planche15, couche I, tomb35-5
Gi-27	0	2	3	6	4	Contenau & Ghirshman, 1935: planche14, couche I, tomb33-2
Gi-28	3	2	3	6	4	Contenau & Ghirshman, 1935: planche14, couche I
Gi-29	0	2	5	6	4	Contenau & Ghirshman, 1935: planche13, couche I, tomb27-1
Gi-3	0	1	2	6	1	Contenau & Ghirshman, 1935: planche14, couche I, tomb32-2
Gi-30	0	2	5	6	4	Contenau & Ghirshman, 1935: planche17, couche I, tomb46-2
Gi-31	0	2	1	6	1	Contenau & Ghirshman, 1935: planche1, couche I, tomb12-2
Gi-32	0	5	2	6	1	Contenau & Ghirshman, 1935: planche10, couche I, tomb10-4
Gi-33	0	2	5	6	4	Contenau & Ghirshman, 1935: planche16, couche I, tomb42-1
Gi-34	0	6	2	7	3	Contenau & Ghirshman, 1935: planche12, couche I, tomb20-5
Gi-35	0	8	3	2	6	Contenau & Ghirshman, 1935: planche13, couche I, tomb28-1
Gi-36	0	8	3	2	6	Contenau & Ghirshman, 1935: planche14, couche I
Gi-37	0	2	4	6	4	Contenau & Ghirshman, 1935: planche19, couche I, tomb59-3
Gi-38	0	2	5	6	4	Contenau & Ghirshman, 1935: planche14, couche I
Gi-39	3	0	4	7	4	Contenau & Ghirshman, 1935: planche16, couche I, tomb43-1
Gi-4	0	1	2	6	1	Contenau & Ghirshman, 1935: planche9, couche I, tomb8-2

Gi-40	4	0	4	9	3	Contenau & Ghirshman, 1935: planche20, couche I, tomb60-1
Gi-41	3	0	3	7	4	Contenau & Ghirshman, 1935: planche15, couche I, tomb37-1
Gi-42	0	0	4	9	4	Contenau & Ghirshman, 1935: planche15, couche I, tomb37-2
Gi-43	0	0	3	7	4	Contenau & Ghirshman, 1935: planche19, couche I, tomb57-3
Gi-44	0	0	3	7	4	Contenau & Ghirshman, 1935: planche18, couche I, tomb51-2
Gi-45	0	0	4	9	4	Contenau & Ghirshman, 1935: planche15, couche I, tomb36-1
Gi-46	0	0	4	9	3	Contenau & Ghirshman, 1935: planche11, couche I, tomb42-4
Gi-47	0	0	4	7	4	Contenau & Ghirshman, 1935: planche16, couche I, tomb41-1
Gi-48	3	0	4	9	3	Contenau & Ghirshman, 1935: planche16, couche I, tomb40-1
Gi-49	0	0	5	9	3	Contenau & Ghirshman, 1935: planche15, couche I, tomb38-3
Gi-5	0	1	1	6	1	Contenau & Ghirshman, 1935: planche17, couche I, tomb49-1
Gi-50	0	0	5	9	3	Contenau & Ghirshman, 1935: planche15, couche I, tomb38-2
Gi-51	0	0	5	9	3	Contenau & Ghirshman, 1935: planche15, couche I, tomb38-1
Gi-52	0	0	4	9	3	Contenau & Ghirshman, 1935: planche16, couche I, tomb43-2
Gi-53	0	0	4	9	4	Contenau & Ghirshman, 1935: planche17, couche I, tomb47-3
Gi-54	2	0	4	9	4	Contenau & Ghirshman, 1935: planche14, couche I
Gi-55	0	0	4	6	4	Contenau & Ghirshman, 1935: planche19, couche I, tomb57-2
Gi-56	0	0	4	9	4	Contenau & Ghirshman, 1935: planche17, couche I, tomb48-1
Gi-57	0	0	4	7	4	Contenau & Ghirshman, 1935: planche15, couche I, tomb35-1
Gi-58	0	0	4	9	3	Contenau & Ghirshman, 1935: planche17, couche I, tomb46-1
Gi-59	0	0	4	9	3	Contenau & Ghirshman, 1935: planche11, couche I, tomb19-1
Gi-6	0	2	3	6	4	Contenau & Ghirshman, 1935: planche19, couche I, tomb57-4
Gi-60	3	0	4	9	3	Contenau & Ghirshman, 1935: planche10, couche I, tomb10-2
Gi-61	0	0	4	9	4	Contenau & Ghirshman, 1935: planche18, couche I, tomb51-1
Gi-62	0	0	4	9	4	Contenau & Ghirshman, 1935: planche17, couche I, tomb47-2
Gi-63	0	0	3	6	4	Contenau & Ghirshman, 1935: planche15, couche I, tomb37-3
Gi-64	0	0	3	6	4	Contenau & Ghirshman, 1935: planche16, couche I, tomb44-1
Gi-65	0	0	3	5	6	Contenau & Ghirshman, 1935: planche17, couche I, tomb49-3
Gi-66	3	0	4	9	3	Contenau & Ghirshman, 1935: planche11, couche I, tomb19-3
Gi-67	3	0	4	9	3	Contenau & Ghirshman, 1935: planche11, couche I, tomb19-2
Gi-68	0	2	2	8	3	
Gi-7	0	2	2	7	3	Contenau & Ghirshman, 1935: planche15, couche I, tomb39-2
Gi-8	0	1	3	7	3	Contenau & Ghirshman, 1935: planche14, couche I, tomb33-1
Gi-9	0	5	1	6	3	Contenau & Ghirshman, 1935: planche10, couche I, tomb9-2
God-1	0	2	3	6	4	Young, 1969: Fig.25:97
God-2	0	2	4	6	4	Young, 1969: Fig.25:97
God-3	0	2	2	6	4	Young, 1969: Fig.25:97
Goy-1	0	2	4	5	2	Brown, 1948: F.34,38
Goy-2	0	5	4	6	1	Brown, 1948: F.41,27
Goy-3	0	4	2	8	5	Brown, 1948: F.32,18
Goy-4	0	5	1	6	4	Brown, 1948: F.36,102
Goy-5	0	4	1	8	5	Brown, 1948: F.32,33
Goy-7	0	1	1	8	6	Brown, 1948: F.33,1004
Haf-1	0	1	1	6	3	Tala'I ,2007: Pl.2,b
Has-2	2	2	4	6	4	Young, 1964: Fig.8:10
Has-3	3	2	4	6	4	Young, 1964: Fig.8:9

Has-5	0	2	4	6	3	Young, 1964: Fig.8:2
Has-7	3	2	4	6	4	Young, 1964: Fig.8:1
Jey-1	0	2	5	6	4	مجیدزاده، ۱۳۸۲: تصویر ۱۳، ص ۱۴۷
Jey-2	0	2	5	7	4	مجیدزاده، ۱۳۸۲: تصویر ۱۳، ص ۱۴۷
Jey-5	0	2	1	6	4	مجیدزاده، ۱۳۸۲: تصویر ۱۶، ص ۱۴۸
Jey-7	0	2	1	6	3	مجیدزاده، ۱۳۸۲: تصویر ۱۷، ص ۱۴۹
Jey-9	0	0	3	2	6	مجیدزاده، ۱۳۸۲: تصویر ۲۰، ص ۱۵۰
Kh-1	0	4	1	8	5	Cense & Kampman, 1964: planche XI-60
Kh-10	0	2	1	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XI-68
Kh-11	0	2	1	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XI-69
Kh-12	0	2	3	6	3	Cense & Kampman, 1964: planche XII° 70
Kh-13	0	2	1	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XII-71
Kh-14	0	2	2	6	3	Cense & Kampman, 1964: planche XII° 72
Kh-15	0	2	1	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XII-73
Kh-16	0	2	1	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XII-74
Kh-17	0	2	1	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XII-75
Kh-18	0	2	1	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XII-76
Kh-19	0	2	1	6	3	Cense & Kampman, 1964: planche XII° 77
Kh-2	0	4	1	8	5	Cense & Kampman, 1964: planche XI-59
Kh-20	0	2	1	6	3	Cense & Kampman, 1964: planche XII° 78
Kh-21	0	2	1	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XII-79
Kh-22	0	2	1	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XII-80
Kh-23	0	1	1	6	3	Cense & Kampman, 1964: 6 tombe 1-4
Kh-24	0	2	1	6	3	Cense & Kampman, 1964: 10 tombe 9-7
Kh-25	0	2	1	6	3	Cense & Kampman, 1964: 10 tombe 9-8
Kh-26	0	2	1	7	3	Cense & Kampman, 1964: planche II ° 104, tomb12-1
Kh-27	0	0	2	2	6	Cense & Kampman, 1964: planche XII° 83
Kh-28	0	0	3	2	6	Cense & Kampman, 1964: planche XII° 81
Kh-29	0	0	2	2	6	Cense & Kampman, 1964: planche XII° 82
Kh-3	0	4	1	8	5	Cense & Kampman, 1964: planche XI-61
Kh-30	0	4	1	4	6	Cense & Kampman, 1964: planche XII° 84
Kh-31	0	4	1	4	5	Cense & Kampman, 1964: planche XII ° 85
Kh-32	0	4	1	4	5	Cense & Kampman, 1964: planche XII ° 86
Kh-33	0	4	1	4	5	Cense & Kampman, 1964: planche XII ° 87
Kh-34	0	4	1	4	6	Cense & Kampman, 1964: planche XII° 88
Kh-35	0	4	1	2	6	Cense & Kampman, 1964: planche XII° 89
Kh-36	0	4	3	2	6	Cense & Kampman, 1964: planche XII° 90
Kh-37	0	4	1	2	6	Cense & Kampman, 1964: planche XII° 91
kh-38	0	2	1	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XIII-92
Kh-39	0	2	1	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XIII-93
Kh-4	0	9	1	8	6	Cense & Kampman, 1964: planche XI° 62
Kh-40	0	2	1	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XIII-94
Kh-41	0	2	2	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XIII-95
Kh-42	0	2	2	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XIII-96
Kh-43	0	2	1	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XIII-97

Kh-44	0	2	2	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XIII-99
Kh-45	0	2	2	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XIII-100
Kh-46	0	2	1	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XIII-101
Kh-47	0	2	2	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XIII-102
kh-48	0	11	2	7	4	Cense & Kampman, 1964: planche XIII ° 103
kh-49	0	11	2	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XIII ° 104
Kh-5	0	4	1	8	5	Cense & Kampman, 1964: planche XI-63
Kh-50	0	2	4	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XIV-105
Kh-51	0	2	4	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XIV-106
Kh-52	0	2	4	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XIV-107
Kh-53	0	2	4	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XIV-108
Kh-54	0	2	4	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XIV-109
Kh-55	0	2	5	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XIV-110
Kh-56	0	2	5	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XIV-111
Kh-57	0	2	5	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XIV-112
Kh-58	0	2	5	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XIV-113
Kh-59	0	2	4	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XIV-114
Kh-6	3	4	1	8	5	Cense & Kampman, 1964: planche XI-64
Kh-60	0	2	5	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XIV-115
Kh-61	0	2	4	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XIV-116
Kh-62	0	2	5	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XIV-117
Kh-63	0	2	5	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XIV-118
Kh-64	0	2	5	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XIV-119
Kh-65	2	2	5	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XV-120
Kh-66	2	2	5	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XV-121
kh-67	0	11	4	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XV ° 122
kh-68	0	11	4	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XV ° 123
Kh-69	0	2	1	6	3	Cense & Kampman, 1964: 6 tombe 2-2
Kh-7	0	2	1	6	3	Cense & Kampman, 1964: planche XI° 65
Kh-70	0	2	1	6	4	Cense & Kampman, 1964:11 Tomb 11-5
Kh-71	0	2	1	6	4	Cense & Kampman, 1964:11 Tomb 11-6
Kh-72	0	4	1	4	6	Cense & Kampman, 1964:12 Tombe 14-3
Kh-73	0	2	1	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XIII-98
Kh-74	0	2	1	6	4	Cense & Kampman, 1964:11 Tomb 11-7
Kh-75	0	2	4	7	4	Young, 1964: Fig.9:4
Kh-8	0	5	1	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XI-66
Kh-9	0	6	1	6	4	Cense & Kampman, 1964: planche XI-67
kot-1	0	4	6	8	5	Egami <i>et al.</i> , 1960: Pl.LXIX/n.4
Kot-3	0	13	1	3	6	Egami <i>et al.</i> , 1960: Pl.XLVIII/n.33 , Pl.XXv/n.3
Kut-1	0	4	1	4	6	Egami <i>et al.</i> , 1960: Pl.LIX/n.1
Kut-2	0	1	1	8	6	Egami <i>et al.</i> , 1960: Pl.LIII/n.28
Kut-3	0	1	1	8	6	Egami <i>et al.</i> , 1960: Pl.LXVI/n.6 ,Pl.XXXVII/n.1
La-1	0	4	2	4	6	Egami <i>et al.</i> , 1960: Pl.LXXXIX/n.1a
Mar-1	0	9	6	8	6	Negahban, 1996: Fig. 23/ n.555 Pl.107.n.555
Mar-2	0	4	3	2	6	Negahban, 1996: Fig. 22.n.547 , Pl.107.n.547
Mar-3	0	1	6	8	6	Negahban, 1996: Pl. 107.n.554

Mar-4	0	4	1	4	6	Negahban, 1996: Pl. 107.n.553
Mar-5	0	4	1	4	6	Negahban, 1996: Fig. 22.n.552 , Pl.107.n.552
Mar-6	0	0	1	4	6	Negahban, 1996: Fig. 26.n.592 , Pl.III.n.592
Mi-1	0	1	2	6	3	خلعتبری، ۱۳۸۳: ۴،۲۱۰؛ ۲،۲۴۱/۶۹
Mi-2	0	1	1	8	5	خلعتبری، ۱۳۸۳: ۱۶،۲۰۶؛ ۱،۲۴۰/۶۷
Mila-1	0	4	1	4	6	فهیمی، ۱۳۸۸: تصویر ۱
Mila-2	0	2	1	6	3	فهیمی، ۱۳۸۸: تصویر ۶- سمت راست
Mila-3	0	2	1	6	3	فهیمی، ۱۳۸۸: تصویر ۶- سمت چپ
Mila-4	0	1	4	8	5	فهیمی، ۱۳۸۸: تصویر ۷- سمت راست
Mila-5	0	2	2	6	3	فهیمی، ۱۳۸۸: تصویر ۷- سمت چپ
Mila-6	0	2	4	6	4	فهیمی، ۱۳۸۸: تصویر ۹- سمت راست
Mila-7	0	2	2	6	4	فهیمی، ۱۳۸۸: تصویر ۹- سمت چپ
Q-1	0	0	1	2	6	کامبخش فرد، ۱۳۷۰: ۱۶۹۸، ۷۸
Q-10	0	4	3	2	6	کامبخش فرد، ۱۳۷۰: ۵۴، ۶۹۰؛ ۶۹۰، ۷۷
Q-11	2	4	2	8	6	کامبخش فرد، ۱۳۷۰: ۱۷۱۴، ۴۱؛ ۱۷۱۴، ۹۰
Q-12	0	2	1	6	3	کامبخش فرد، ۱۳۷۰: ۹۱۲، ۹۰
Q-13	0	2	4	6	4	کامبخش فرد، ۱۳۷۰: ۱۵۶۶، ۵۵؛ ۱۵۶۶، ۷۸
Q-14	0	4	1	8	6	کامبخش فرد، ۱۳۷۰: ۱۹۲۶، ۴۱
Q-15	0	1	1	6	3	کامبخش فرد، ۱۳۷۰: ۱۹۲۳، ۷۹
Q-16	2	2	5	6	4	کامبخش فرد، ۱۳۷۰: ۴۰۹، ۵۵؛ ۴۰۹، ۸۰
Q-17	0	2	5	6	4	کامبخش فرد، ۱۳۷۰: ۵۷۱، ۸۰
Q-18	0	2	2	6	4	کامبخش فرد، ۱۳۷۰: ۱۶۱۸، ۷۹
Q-19	0	2	3	6	4	کامبخش فرد، ۱۳۷۰: ۱۷۷۸، ۷۹
Q-2	0	4	3	2	6	کامبخش فرد، ۱۳۷۰: ۱۷۲۷، ۵۴؛ ۱۷۲۷، ۷۸
Q-20	0	4	1	8	6	کامبخش فرد، ۱۳۷۰: ۲۰۲۳، ۶۱
Q-21	0	2	1	6	2	کامبخش فرد، ۱۳۷۰: ۵۸۹، ۷۹
Q-23	0	4	1	2	6	کامبخش فرد، ۱۳۷۰: ۱۰۹، ۷۷
Q-24	0	2	1	6	2	کامبخش فرد، ۱۳۷۰: ۱۴۴۴، ۷۹
Q-25	0	4	1	8	6	کامبخش فرد، ۱۳۷۰: ۱۸۵۵، ۹۱؛ ۱۸۵۵، ۶۱
Q-26	0	0	3	2	6	کامبخش فرد، ۱۳۷۰: ۸۵۶، ۵۴؛ ۸۵۶، ۷۸
Q-27	0	2	1	6	4	کامبخش فرد، ۱۳۷۰: ۶۰، ۶۱؛ ۶۰، ۹۰
Q-28	0	2	5	6	4	کامبخش فرد، ۱۳۷۰: ۹۲۱، ۵۵؛ ۹۲۱، ۸۰
Q-29	0	4	1	8	5	کامبخش فرد، ۱۳۷۰: ۹۶۶، ۹۱
Q-29	0	2	5	6	4	کامبخش فرد، ۱۳۷۰: ۲۹۶، ۵۵؛ ۲۹۶، ۸۰
Q-3	0	2	3	6	4	کامبخش فرد، ۱۳۷۰: ۷۳۱، ۵۵؛ ۷۳۱، ۱۰۲
Q-30	0	1	1	8	6	کامبخش فرد، ۱۳۷۰: ۹۹۵، ۹۱
Q-31	0	4	1	8	6	کامبخش فرد، ۱۳۷۰: ۴۳۲، ۹۹
Q-32	0	2	1	6	4	کامبخش فرد، ۱۳۷۰: ۱۱۵، ۹۰
Q-33	0	4	2	8	5	کامبخش فرد، ۱۳۷۰: ۲۰۲۲، ۹۱
Q-34	2	2	2	6	3	کامبخش فرد، ۱۳۷۰: ۴۸، ۶۱؛ ۴۸، ۹۰

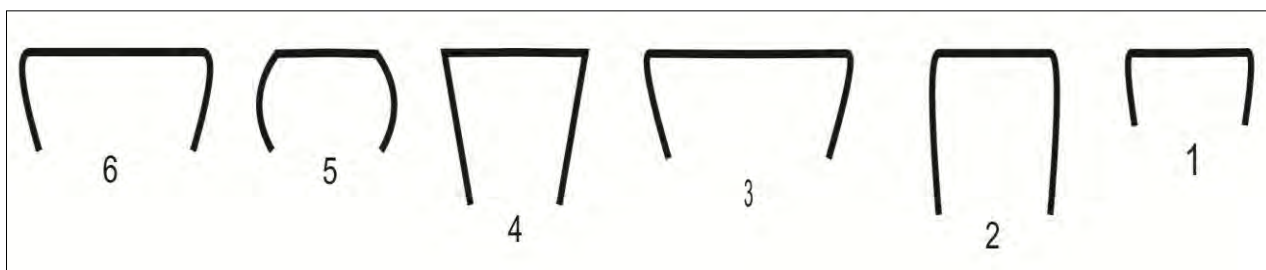
Q-35	0	2	2	6	3	کامبخش فرد، ۱۳۷۰:۶۱،۸۶۰؛ ۸۶۰،۹۰
Q-36	0	2	2	6	3	کامبخش فرد، ۱۳۷۰:۶۱،۲۰۳۸؛ ۲۰۳۸،۹۱
Q-37	0	2	5	6	4	کامبخش فرد، ۱۳۷۰:۵۵،۹۰۷؛ ۹۰۷،۸۰
Q-38	0	2	4	6	3	کامبخش فرد، ۱۳۷۰:۵۵،۲۸۸؛ ۲۸۸،۷۸
Q-39	0	2	2	6	4	کامبخش فرد، ۱۳۷۰:۵۵،۱۶۶۸؛ ۱۶۶۸،۱۰۲
Q-4	0	2	2	6	4	کامبخش فرد، ۱۳۷۰:۵۵،۲۰۲۶؛ ۲۰۲۶،۱۰۲
Q-40	0	2	1	6	4	کامبخش فرد، ۱۳۷۰:۵۵،۱۷۰۱؛ ۱۷۰۱،۱۰۲
Q-41	0	2	2	6	4	کامبخش فرد، ۱۳۷۰:۱۰۲،۸۰۵
Q-42	0	2	4	6	4	کامبخش فرد، ۱۳۷۰:۷۸،۱۹۱۴
Q-43	0	2	3	6	4	کامبخش فرد، ۱۳۷۰:۷۹،۱۷۶۰
Q-44	0	2	5	6	4	کامبخش فرد، ۱۳۷۰:۵۵،۲۲۰؛ ۲۲۰،۸۰
Q-45	0	2	4	6	3	کامبخش فرد، ۱۳۷۰:۵۵،۱۵۴۲؛ ۱۵۴۲،۷۹
Q-46	3	2	2	6	4	کامبخش فرد، ۱۳۷۰:۵۵،۱۵۷۶؛ ۱۵۷۶،۱۰۲
Q-5	0	2	4	6	4	کامبخش فرد، ۱۳۷۰:۷۹،۱۹۴۲
Q-6	0	2	4	6	4	کامبخش فرد، ۱۳۷۰:۷۸،۱۵۵۴
Q-7	0	0	3	2	6	کامبخش فرد، ۱۳۷۰:۵۴،۱۹۷۲؛ ۱۹۷۲،۷۸
Q-8	0	4	1	2	6	کامبخش فرد، ۱۳۷۰:۵۴،۴۳۶؛ ۴۳۶،۷۷
Q-9	0	4	3	2	6	کامبخش فرد، ۱۳۷۰:۵۴،۱۵۱۳؛ ۱۵۱۳،۷۷
Qab-1	0	4	3	2	6	ملک زاده، ۲۵۳۶:ش.۱۰۱
Qab-2	0	2	4	6	4	ملک زاده، ۲۵۳۶:ش.۱۰۷
Qoli-1	3	1	1	6	3	سرلک، ۱۳۸۹:ص.۲۹۶
Qoli-6	0	1	1	6	4	سرلک، ۱۳۸۹:ص.۲۹۰
Qoli-7	0	2	1	6	4	سرلک، ۱۳۸۹:ص.۲۸۲
Qoli-8	1	1	1	6	3	سرلک، ۱۳۸۹:ص.۲۸۱
Qoli-9	1	1	1	6	4	سرلک، ۱۳۸۹:ص.۲۸۰
Sag-1	0	2	1	6	4	ملک شهیرزادی، ۲۵۳۶:۲، ۱۴۹
Si.A-1	1	3	4	6	3	Girshman, 1939: Pl. XLI, S.495, Pl.I,S.4
Si.A-10	3	7	2	6	3	Girshman, 1939: Pl. XLI,S.491
Si.A-11	1	3	4	6	3	Girshman, 1939: Pl. I,S.6
Si.A-12	0	12	1	6	4	Girshman, 1939: Pl. IV,S.2
Si.A-13	0	1	4	8	5	Girshman, 1939: Pl. XL,S.481a
Si.A-14	0	1	1	7	3	Girshman, 1939: Pl. XL,S.477
Si.A-15	0	2	5	6	4	Girshman, 1939: Pl. IV,S.6
Si.A-16	0	2	3	7	4	Girshman, 1939: Pl. XXXVII,S.442
Si.A-17	0	2	2	7	3	Girshman, 1939: Pl. XXXVII,S.433
Si.A-18	0	2	3	6	4	Girshman, 1939: Pl. XLIII,S.523a
Si.A-19	0	2	3	6	3	Girshman, 1939: Pl. XLIII,S.522
Si.A-2	1	3	4	6	3	Girshman, 1939: Pl. XXXVII, S.436, Pl.I,S.5
Si.A-20	0	1	2	6	4	Girshman, 1939: Pl. XLIII,S.530a
Si.A-21	1	2	1	6	3	Girshman, 1939: Pl. XXXVII,S.444
Si.A-22	0	2	2	6	4	Girshman, 1939: Pl. XLII,S.504b
Si.A-23	0	2	2	6	3	Girshman, 1939: Pl. XLVII,S.671a

Si.A-24	0	2	1	6	3	Girshman, 1939: Pl. XLVII,S.671b
Si.A-25	0	3	3	6	3	Girshman, 1939: Pl. XXXVIII,S.450
Si.A-26	0	2	3	6	3	Girshman, 1939: Pl. XLI,S.494b
Si.A-27	0	2	1	6	3	Girshman, 1939: Pl. XLIV,S.603
Si.A-28	0	1	1	6	3	Girshman, 1939: Pl. XLIV,S.610
Si.A-29	0	12	1	6	4	Girshman, 1939: Pl. IV,S.1
Si.A-3	0	0	1	3	6	Girshman, 1939: Pl. XXXVII,S.437,Pl.III,S.2
Si.A-30	0	2	4	6	4	Girshman, 1939: Pl. IV,S.4
Si.A-31	0	1	3	6	3	Girshman, 1939: Pl. XLIII,S.529
Si.A-32	4	2	3	6	3	Girshman, 1939: Pl. XLIII,S.530b
Si.A-33	0	11	1	6	4	Girshman, 1939: Pl. IV,S.5
Si.A-34	0	0	2	5	6	Girshman, 1939: Pl. XI,S.472
Si.A-35	0	2	2	6	1	Girshman, 1939: Pl. XI,S.475a
Si.A-4	0	2	4	6	4	Girshman, 1939: Pl. XVI,S.668
Si.A-5	0	4	1	4	6	Girshman, 1939: Pl. XLVI,S.664b
Si.A-6	0	2	1	6	3	Girshman, 1939: Pl. XLVI,S.664a
Si.A-7	0	4	2	4	5	Girshman, 1939: Pl. XXXIX,S.454
Si.A-8	0	4	3	8	6	Girshman, 1939: Pl. XXXIX,S.453d
Si.A-9	4	8	2	8	5	Girshman, 1939: Pl. XXXIX,S.453b
Si.B-1	0	4	3	2	6	Girshman, 1939: Pl. XX.7
Si.B-10	0	1	1	4	6	Girshman, 1939: Pl. XLVIII,S.509
Si.B-11	0	4	1	4	5	Girshman, 1939: Pl. LII,S.574
Si.B-12	2	5	2	8	5	Girshman, 1939: Pl. LII,S.571
Si.B-13	0	4	1	4	6	Girshman, 1939: Pl. LII,S.562
Si.B-14	0	4	1	4	6	Girshman, 1939: Pl. LII,S.563
Si.B-15	0	4	1	4	6	Girshman, 1939: Pl. LII,S.561
Si.B-16	0	4	1	4	5	Girshman, 1939: Pl. LV,S.823
Si.B-17	1	4	2	8	6	Girshman, 1939: Pl. LV,S.825
Si.B-18	3	4	2	8	6	Girshman, 1939: Pl. LV,S.831
Si.B-19	1	9	1	8	5	Girshman, 1939: Pl. LIV,S.822
Si.B-2	3	5	1	8	5	Girshman, 1939: Pl. LXXIX,S.985a
Si.B-20	0	1	1	4	5	Girshman, 1939: Pl. LIV,S.805
Si.B-21	0	0	1	4	5	Girshman, 1939: Pl. LX,S.632
Si.B-22	0	4	1	4	5	Girshman, 1939: Pl. LXXVIII,S.959e
Si.B-23	0	4	1	4	5	Girshman, 1939: Pl. LXXIII,S.927
Si.B-24	0	4	1	4	5	Girshman, 1939: Pl. LX,S.635
Si.B-25	0	4	1	4	5	Girshman, 1939: Pl. LX,S.636
Si.B-26	0	8	1	4	5	Girshman, 1939: Pl. LX,S.615
Si.B-27	0	4	1	4	5	Girshman, 1939: Pl. LX,S.614
Si.B-28	0	4	1	4	5	Girshman, 1939: Pl. LXXVII,S.977a
Si.B-29a	0	4	1	4	5	Girshman, 1939: Pl. LXII,S.771a
Si.B-29b	0	4	1	4	5	Girshman, 1939: Pl. LXII,S.771a
Si.B-3	0	4	3	2	6	Girshman, 1939: Pl. XX.5
Si.B-30	0	4	1	4	5	Girshman, 1939: Pl. LXII,S.769
Si.B-31	1	5	2	8	5	Girshman, 1939: Pl. LXII,S.770
Si.B-32	0	8	1	8	5	Girshman, 1939: Pl. LXIII,S.850

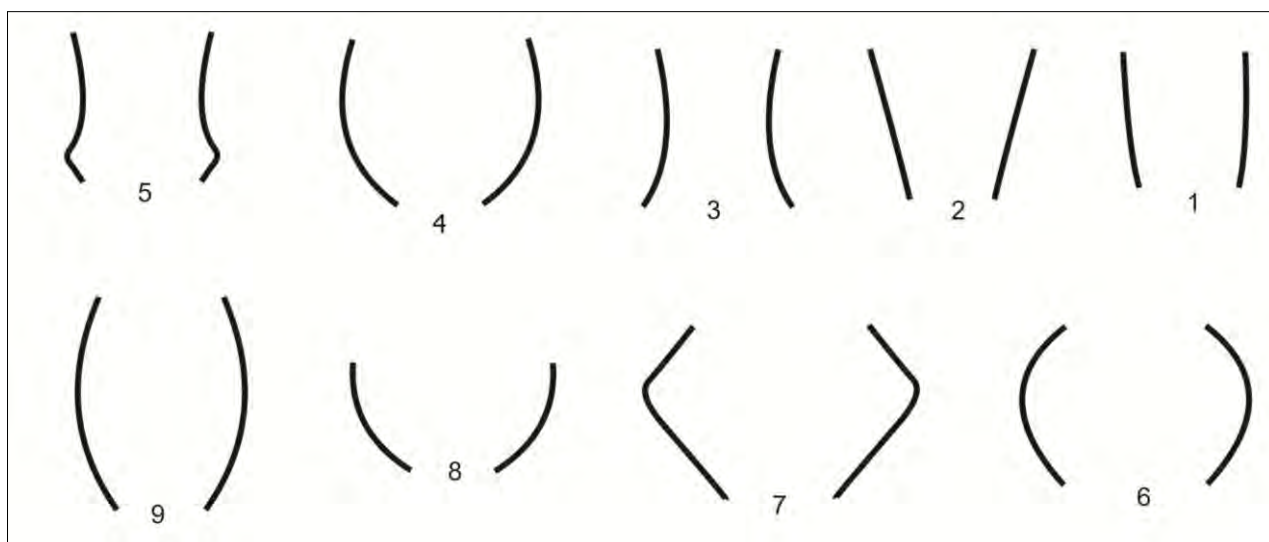

Si.B-33a	1	9	1	8	5	Girshman, 1939: Pl. LXIV,S.865
Si.B-33b	1	4	1	8	5	Girshman, 1939: Pl. LXIV,S.865
Si.B-33c	1	4	1	8	5	Girshman, 1939: Pl. LXIV,S.865
Si.B-34	1	4	2	8	5	Girshman, 1939: Pl. LXVII,S.705
Si.B-35	0	8	3	4	5	Girshman, 1939: Pl. LXVII,S.708
Si.B-36	1	8	1	4	6	Girshman, 1939: Pl. XVI,S.4
Si.B-37	1	8	3	8	5	Girshman, 1939: Pl. XX,S.3
Si.B-38	1	4	3	2	6	Girshman, 1939: Pl. LXIX,S.948 , Pl.XVI,S.6
Si.B-39	0	8	1	8	5	Girshman, 1939: Pl. LXIX,S.952a
Si.B-4	0	9	1	8	6	Girshman, 1939: Pl. LXX,S.898c , P:XX.4
Si.B-40	0	5	2	4	5	Girshman, 1939: Pl. LXVII,S.704
Si.B-41	0	4	1	4	5	Girshman, 1939: Pl. LXIX,S.952b
Si.B-42	0	4	1	4	5	Girshman, 1939: Pl. LXX,S.899f
Si.B-43	0	4	1	4	5	Girshman, 1939: Pl. LXX,S.899e
Si.B-44	3	9	1	8	5	Girshman, 1939: Pl. LXX,S.899b
Si.B-45	0	4	1	8	5	Girshman, 1939: Pl. LXXXVII,S.977b
Si.B-46	0	0	1	2	6	Girshman, 1939: Pl. LXIX,S.951b
Si.B-48	0	0	3	2	6	Girshman, 1939: Pl. LX,S.633
Si.B-49	3	0	1	4	5	Girshman, 1939: Pl. LXVII,S.703a
Si.B-5	0	5	1	8	5	Girshman, 1939: Pl. LXXIX,S.986
Si.B-50	3	0	1	4	5	Girshman, 1939: Pl. LXVII,S.703b
Si.B-51	1	0	2	4	5	Girshman, 1939: Pl. LXVII,S.709
Si.B-52	1	0	2	4	5	Girshman, 1939: Pl. LXVII,S.729c
Si.B-53	1	0	3	4	6	Girshman, 1939: Pl. LXVII,S.729b
Si.B-54	1	0	3	4	5	Girshman, 1939: Pl. LXVII,S.701
Si.B-55	1	0	3	4	6	Girshman, 1939: Pl. LXVII,S.729a
Si.B-56	3	0	3	4	5	Girshman, 1939: Pl. XV,S.7
Si.B-57	1	0	3	4	6	Girshman, 1939: Pl. XV,S.8
Si.B-58	3	0	3	4	5	Girshman, 1939: Pl. XV,S.9
Si.B-59	1	0	3	4	5	Girshman, 1939: Pl. LXVII,S.707
Si.B-6	0	5	1	8	5	Girshman, 1939: Pl. LII,S.578
Si.B-60	0	0	2	8	5	Girshman, 1939: Pl. LXVII,S.710
Si.B-61	0	9	1	8	5	Girshman, 1939: Pl. LXX,2
Si.B-7	0	4	2	4	5	Girshman, 1939: Pl. LXV,S.864a
Si.B-8	0	4	1	4	6	Girshman, 1939: Pl. LXXI,S.888a
Si.B-9	0	4	1	4	6	Girshman, 1939: Pl. LXXI,S.888e
Ves-1	0	0	1	6	4	

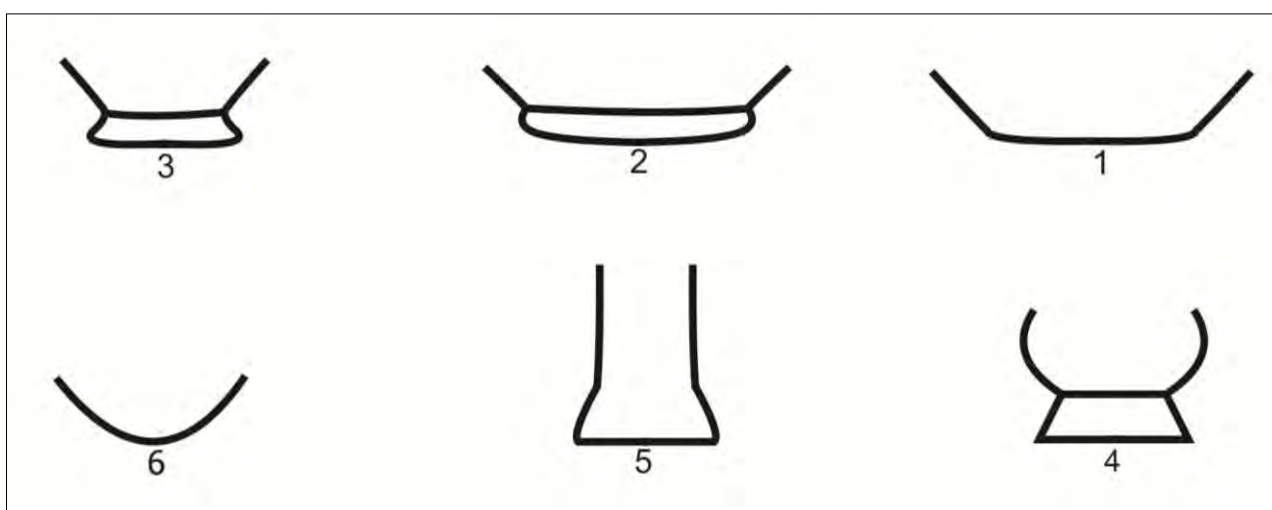
شکل‌ها

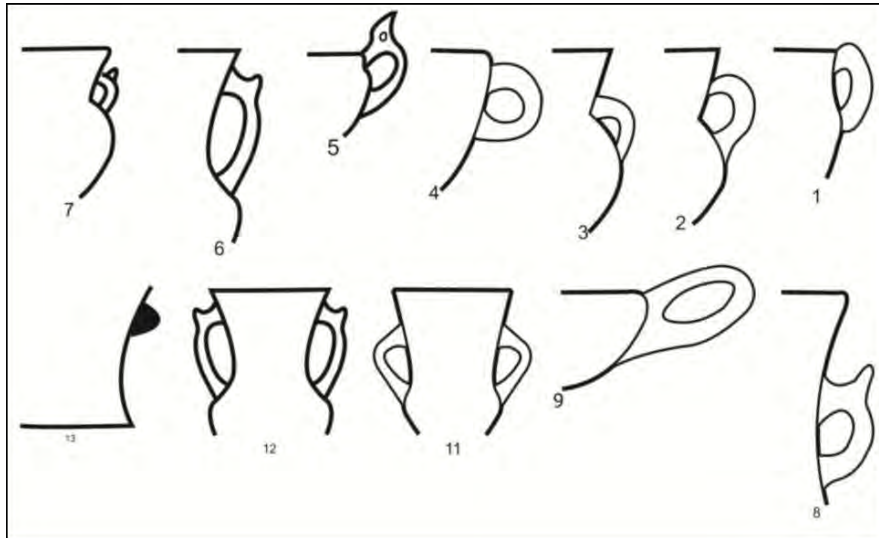
شکل ۱: گونه‌های مختلف دهانه.

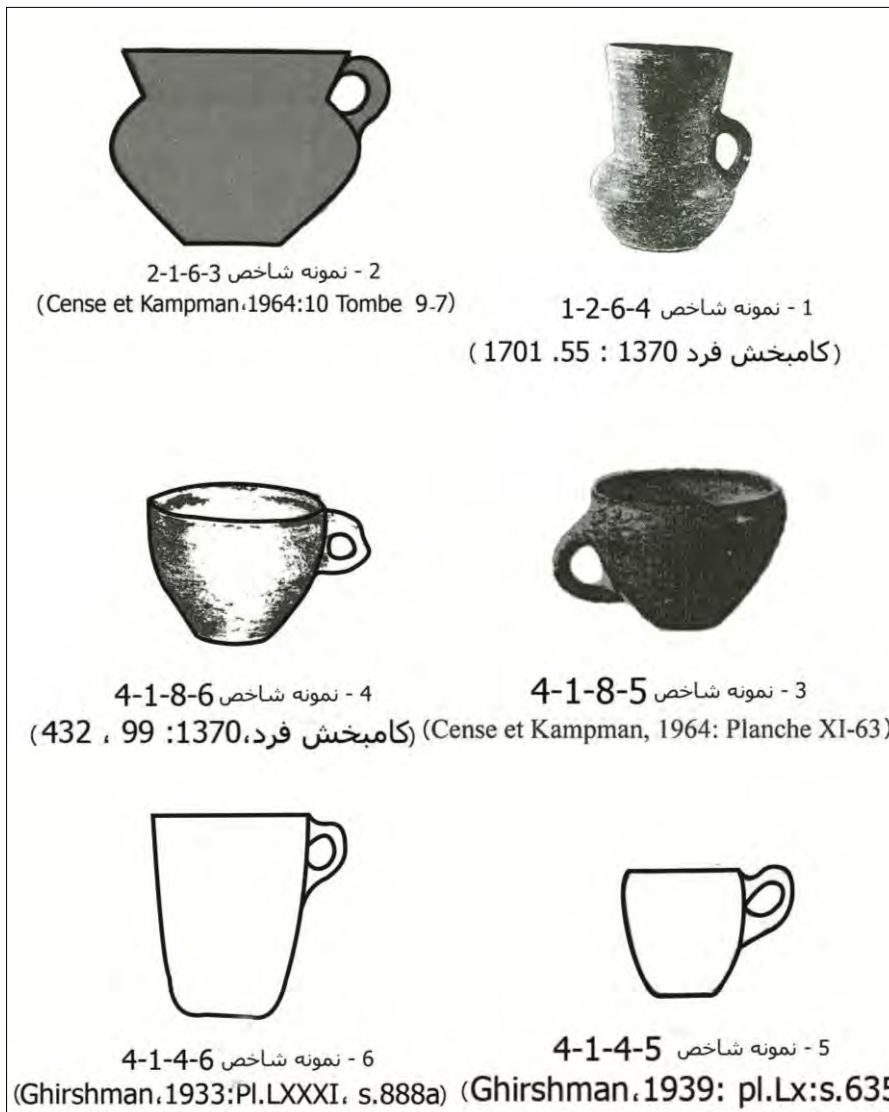
شکل ۲: گونه‌های مختلف بدنه.

شکل ۳: گونه‌های مختلف کف.

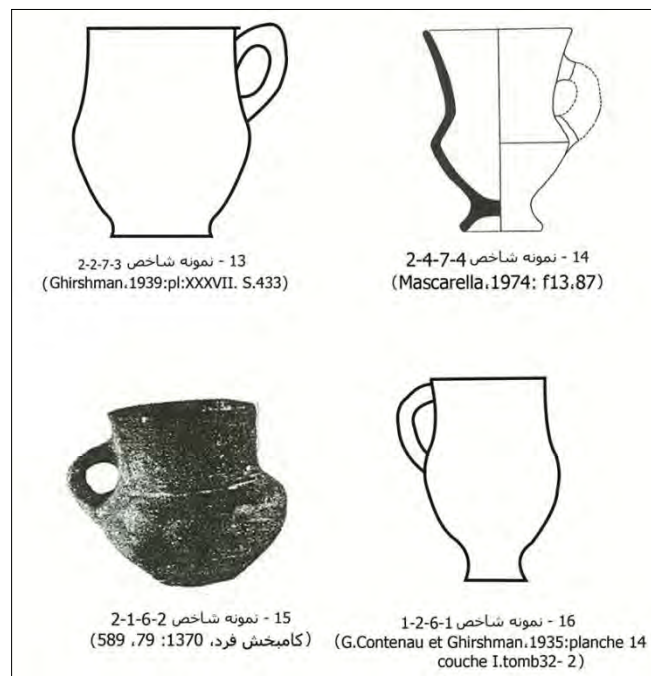
شکل ۴: گونه‌های مختلف دسته.

شکل ۵.

شکل ۶.

شکل ۷.